

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

a tartalomjegyzékből:
kassák lajos: proletárművészet vagy szocialista művészet? • trockij: tolsztoj • nádass j.: beszélgetés karlheinz martin-nal • jemnitz sándor: magyar zeneélet • barbusse: kínai munkások • gró: chaplin • ascher: szabó ervin • babel: novella • illyés: vers • reiter: fényképek • gazdag figyelő rovat

2

1 9 2 8 o k t ó b e r

felhívás lapunk barátaihoz és olvasóihoz!

a fejlődés és előrelépés szolgálatában a fejlődő és feltörekvő ember egyik legerősebb fegyvere a kultúra. ha a mainál fejlődöttebb embertípust és szociálisabb társadalmi közösséget akarunk kialakítani, akkor a kultúráért és a kultúra eszközeinek a meghódításáért is küzdenünk kell.

a „munka“ az új kultúra és korszerű művészetek független tribünje. szerkesztője: Kassák Lajos. dolgozótársai a hazai és külföldi szociális világszemléletű írók, művészek, tudósok és szakemberek legkiválóbbjai.

a „munka“ a dolgozó és tanuló fiatalság szószólója és segítőtársa akar lenni. de, hogy vállalt programunknak eleget tudjunk tenni, magunknak is megértő és segítőtársakra van szükségünk. csakis megértő és segítő összedolgozással érhetünk el számottevő eredményeket. felszólítjuk tehát a haladó fiatalságot és mindazokat, akik hisznek a fejlődésben s annak tempóját elő akarják segíteni — álljanak mellénk úgy szellemi, mint anyagi támogatásukkal.

„munka“

szerkesztősége és kiadóhivatala

TARTALOMJEGYZÉK:

✓ Kassák Lajos: Proletárművészet vagy szocialista művészet 33	H. Barbusse: Kína munkássága. Ford.: Balog Vilma 54
Vajda János: A Névtelen katona 35	Reiter László felvétele 55
Nádass József: Beszélgetés Karlheinz Martinnal 35	Ascher László: Szabó Ervin halála után tíz évvel 55
Hannes Mayer: A. D. G. B. első iskolája. Fordította: Kállai Ernő 38	Braun Ferenc: Világkép 57
✓ Leo Trockij: Tolsztoj. Ford.: I. Gy. 40	Braun József: Kulturát a munkáskultúregyesületnek 58
Moholy-Nagy László: Fényképezés 42	Reiter László felvétele 59
Reiter László felvétele 43	Vas István: Könyv Amerikáról 59
✓ Babel I., Első szerelem. Ford.: Nádass József ... 44	Székely Béla: Dorfmann, Az ifluság szexuális forradalma — A pajtásházasság 61
Egy nap életemből. (Egy vasmunkás) 48	Zelk Zoltán: Barta Lajos, Sötét ujj 62
✓ A fascizmus mérlege 49	Gró Lajos: Chaplin, Cirkusz 62
Jemnitz Sándor: Magyar zeneélet 51	Bende László: Faragó S., Bérkaszárnya 63
Illyés Gyula: Finish 51	Justus György: Az U. Z. N. T. érdekében 64

1928 október 31-én, szerdán este félkilenckor a zeneművészeti főiskola kamaratermében

nádass józsef szerzői estje

fellépnek: nyomdászszavalókórus, munkástornászok, k. simon jolán, kassák lajos, ascher oszkár, baló elemér stb. jegyek p 1—3 árban mentornál, népszavár.ál, koncertnél, bárdnál és a helyszínen.

munka

művészeti és társadalmi beszámoló

A «Monde» szerkesztősége (Barbusse, Gorkij, Sinclair stb.) a következő kérdésekkel fordult több francia és külföldi íróhoz:

1. Hiszi-e, hogy a művészi és irodalmi termelés tisztára egyéni jelenség? Nem gondolja-e, hogy azoknak a nagy áramlatoknak a visszfénye lehet vagy kellene lennie, melyek az emberiség közgazdasági és társadalmi fejlődését meghatározzák. — 2. Hisz-e olyan irodalom és művészet létezésében, mely a munkásosztály aspirációit fejezi ki? Kik a fő képviselői ön szerint?

A nekem is megküldött kérdésekre az alábbi cikkben válaszolok, amely ugyanebben az időben francia nyelven a «Monde»-ban is megjelenik:

K :
Az ember társadalmi lény, vagyis szerves része egy nagyobb közösségnek, végső értelemben a világegyetemnek. Képtelenség tehát, hogy az egyes embert vonatkozóan nélkül, a determináció törvényei alól felszabadultan abszolút individuumnak képzeljük el. Különböző sikon és különböző pozitívumában valamennyien részei vagyunk a nagy egésznek, valamennyiünk fölött azonos törvények uralkodnak s csak a helyzetek és esetlegességek különböztetnek meg bennünket egymástól. Ezek a különbségek azonban soha nem lehetnek olyanok, hogy általuk egyesek tisztára egyéni formát és egyéni alkotó karaktert mutathatnának. Én ilyen szorosra fűzöttnék látom az egyes ember viszonyát az egész világhoz, pillanatig sem gondolhatom tehát, hogy az irodalmi és művészeti termelés tisztára egyéni jelenség lehetne. Természetesen azonban, mivel a világ nem konstruált, hanem organikus egész, részei nem úgy viszonylanak az egészhez, mint mondjuk, a csavar a géphez, hanem, mint a szem vagy fül vagy a végtagok az emberhez. Fölületes meghatározással a «különös (pontosabban: dekadens) művészi alkotások»-at szokták: tisztára egyéni, individuális produktumoknak nevezni. Mintha ezek

az alkotások független egyének függetlenségét reprezentáló jelenségek lennének. Pedig ezeket a jelenségeket ugyanúgy a társadalom tagjai, a világ részesei hozzák létre, mint az ugynevezett kollektív jelenségeket. A különbség köztük csak annyi, hogy az egyik az egészséges összetartozás, a másik pedig a mindenáron felbomlani akarás jegyében születik meg. Egyik alkotás sem individualisabb, mint a másik, az egyik destruktív, a másik konstruktív erő megnyilatkozása, az egyik különösebb, a másik ősből és hatalmasabb. Az alkotó egyéniség mennél teljesebben benne él, mennél behatóbban együtt érez a közösséggel, alkotásai annál ősből és hatalmasabbak. Ezek az alkotások, megteremtőjük egyéni sajátosságaitól bármilyen messzire is fejlődik a kor gazdaságiakban és szellemben, sohasem törpülhetnek merő kuriozitásokká, az ellenkezőikről azonban a legjobb esetben is csak, mint kuriozumokról emlékeztünk meg. Beethoven vagy, még messzebbről, Giotto a közösségérzés és a belső egyensúlyállapot kifejezői, hatásuk alól nincs teljes felszabadulás, mint ahogyan senki nem szabadulhat meg teljesen a multjától s az ugrásszerűen előre lépő korok is profiltálnak belőlük.

Ennek az elgondolásnak az alapján hiszek egy olyan művészet létezésében, amely a munkásosztály aspirációit fejezi ki. Az emberiség tulnyomó részét a munkásosztály képezi, a fejlődés szempontjából ő a történelemcsinálás következő faktora, aspirációi az élet horizontális és vertikális kiteljesedését segítik elő. Lehetetlen tehát, hogy ezek az aspirációk a művészetben úgy tartalmilag, mint formailag jelen ne legyenek. Visszamenőleg könnyű lenne bebizonyítani, hogy egyes korszakok gazdasági és politikai mozgalmi hogyan változtatták meg a társadalom vallási, esztétikai és erkölcsi ideológiáját s ez az ideológia, hogyan szivódott föl a művészetben s hogy ez a lényegében átalakult művészet, mint ideológiai erőkomponens, hogyan készítette elő újabb gazdasági és politikai mozgalmakat. Nem a mesterségbelileg különös vagy az uralkodó osztályt szórakoztató, hanem az elnyomott tömegek még realizálatlan gondolatait és vágyait kifejező művészet.

— Van tehát proletár művészet?

Ninesen. A proletáriátus általában olyan alacsony kulturális nívón él, hogy lehetlenség a saját szellemi felkészültségéből a saját életét a művészet sikjain kifejeznie.

— Eljöhet egy idő, mikor lesz proletár művészet?

Nem. Ha a proletáriátus gazdaságilag, politikailag és ideológiailag felszabadította magát mai, rákényszerített osztályhelyzetéből, akkor már szó sem lehet a proletár művészet megteremtéséről. Proletárosztály alatt az ókori rabszolgákból, a jobbágyokból lett, az imperialista kapitalizmusnak kiszolgáltatót bérmunkásságot értjük. Ennek az osztálynak az aspirációi: a mai osztálytagozódás ellörlése s egy új, osztály nélküli társadalmi rend megteremtése. Ennek az osztálynak az előharcosaira nem a proletár voltuk, hanem szocialista attitűdjük a jellemző. A proletárosztállyal kapcsolatban nem beszélhetünk tehát egy új osztályművészet kialakulásáról (egy ilyen művészet megteremtése ellenkezik az ő élet-tendenciájukkal) a modern munkásmozgalom a szocializmus megvalósításáért harcol, az ő aspirációit magában foglaló művészet csakis a mai osztályművészetentuli, szocialista, kollektív művészet lehet.

Kétségtelen, hogy a művészet alakulása

nem független kora gazdasági, politikai és ideológiai mozgalmaitól. De a valóban korszerű művészet soha nem a kora megvalósított eredményeit, hanem a kor haladó szellemét, a még realizálatlan vágyakat és akarásokat reprezentálja és hirdeti ki a művészet síkján. Oroszországban, például, közvetlen a forradalom kitörése után *Lunacsarszkij* és *Bogdanov* mesterségesen és állami támogatással meg akarták teremteni az ugynevezett *Proletkultot* — semmi figyelemreméltó eredményt nem tudtak felmutatni. *Trockij* és *Gorkij* már akkor állást foglaltak ez ellen az alapjában véve reakciós mozgalom ellen s felfogásuk az egész vonalon beigazolódott. A szocialista ideológiával alkotott, «de nem proletárjellegű» új orosz festészet, építészet, zene s legutóbb az irodalom is úgy Oroszországon belül, mint az egész kulturvilágon, letagadhatatlan halálással volt és van még ma is a szocializmus szelleme felé fejlődő új művészetre.

Nem proletár művészetéről van tehát szó, hanem szocialista, osztálytagozódásokat nem tűrő, emberi művészetéről.

S csakis erről lehet szó. Ennek a képviselője volt *Zola* és ennek a legnagyobb képviselője ma *Gorkij*. Mindketen tendenciózus írók. De az ő tendenciájuk nem merül ki pártpolitikai jelszavak variálásában, az ő tendenciájuk a fejlődésnek harcos és minden értékét összefogni akaró kollektív, tehát egészséges élettendencia. A «proletár művészet» nem egyéb művészi eszközökkel csinált politikai propagandánál, a *szocialista művészet* a tömegek egyik szellemi képviselője s így egyik alapeleme az új társadalmi rend megteremtésének. Ilyen művészet van s csakis ilyen művészet lehet, mert hiszen minden eddigi művészet minden egyéb jelenség mellett a legmaradéktalanabban világítja meg előttünk letűnt korok gazdasági, politikai és erkölcsi keresztmetszetét.

Az igazi művészet: líra, közvetlen megnyilatkozás.

A közgazdászknál és politikusknál mindenkor történelemhamisító a szubjektív én beavatkozása — a lírai meztelenség és őszinteség azonban maradék nélkül mutatja meg az embert a művészetben korának bajai és örömei, ellenforradalmi és forradalmi közepette.

Kassák Lajos

AZ ISMERETLEN KATONA

34-35

*Nem haltam meg soha, köztetek élek,
nagy évdombok alá ágyazva fekszem
és együtt forogok a földdel szétágazva titkos életébe.*

*A meszesgödör fenekén alszom 77 társammal,
fejemre homokkoronát pergetett a föld,
és a tenger mélyén
kagylók könnye ragyog vitorlaszemfedőmön.*

*Obeliszeket emeltek véres testemre az évek,
templomokat, házakat tartok átlótt mellemen
és én ringatom a rétek dús áldását.*

*Bádeckerfejű fajankók és borravalós könnyű idegenvezetők
darálnak felettem az emberi szenvedésről,
szavukban nincsen fájás, nincsen szánalom,
szavukból csak az élők boldog gögje hallik.*

*De sebemet tépik a kereszték s az oszlopok köve!
s a siromhoz, kik kijöttek fekete zarándokok,
gyujtsátok magatokba siri lángom!
békés mindennapok örök folyása legyen ez a láng,
anyátok, asszonytok m i n d e n n a p i csókja,
hogy el ne tépődjete az élet gyökerétől,
ti már ne feküdjete le a meszesgödörbe,
véretek ne legyen ige és lakoma többé
boldog, gögös élők ajkán és torán.*

Vajda János

BESZÉLGETÉS KARLHEINZ MARTINNAL AZ UJ SZÍNHÁZRÓL

— Örülök, hogy találkozhattam Önök közül valakivel és örülök, hogy, amint a «Dokumentum»-ból és «Munká»-ból látom, vannak itt, Magyarországon is művészek, akik forradalmi irányban dolgoznak. A «Ma» mozgalmát Bécsből nagyon jól ismerem és becsültem és örvendetes, hogy ez a mozgalom Magyarországon folytatódik.

— Nehéz munka ez.

— Tudom, de szükséges és felelősségteljes. És higgye el nekem, meg kell csinálni Magyarországon is az új művészeti mozgalmat. Én is szívesen segítek Önöknek ebben. Régi vágyam Magyarországon egyszer már valami igazán élőt, új színházat mutatni. Szívesen rendezném itt, amit Ön Bécsben látott is tőlem, — Wedekind Franziskáját, vagy a Turandot-t, telítve természetesen maival és a pillanatnyi élethől teremtve. Bizonyosan meg fogom ezeket csinálni.

ha nem ebben a szezonban, akkor talán egy év múlva. Mindenesetre az új színházi törekvéseket szolgálom majd a «Dreigroschenoper» (Háromgarasopera) februári itteni bemutatásával. Új opera ez és új színház és én a revue és cirкус minden kellékével felgazdagítva hozom majd ki ezt két hónap múlva Bécsben a Volkstheaterben és négy hónap múlva itt a Magyar Színházban.

— Mi az, ami legerősebben és legeeltudatosabban vezeti a rendezésnél?

— Elsősorban a hagyományéltőliség. Ma, amikor az élet teljesen újjászerveződik, mikor minden forma, minden emberi berendezkedés formája újjá alakul, nekünk, akik új színházat csinálunk, elsősorban ki kell törnünk a gyűrűből jobbra, vagy balra, le vagy fel. Ha csak egy alkalom van, meg kell ezt ragadni. Nekem nagy szerencsém volt, hogy Piscatorral, az én

munka

nagyszerű barátommal dolgozhattam, én voltam ugyyszólván az egyetlen rendező, aki rajta kívül a Piscator-színházban rendezhettem. Viszont lény, hogy az én Franziska rendezésem Piscatornak sokban kiinduló alap volt.

— Jelentősnek tartja Piscatorot?

— Természetesen. Nekünk németeknek különösen döntő jelentőségű volt. Lehetőségeket mutatott meg, ötleteket adott és dolgozott fel, a fiatalságot elindította. Egyik baja az volt, hogy le kellett teljesen kötnie magát egy pártpolitikához, a másik meg, hogy túlozta a gépszínházat. Engem nagyon érdekel különben a gépszínház, a «Ma» által közölt Léger-mozgalmat is ismerem, de ez utóbbit túlságosan esztétizálónak, művésziességeknek tartom. Egyáltalán ezeken a stílus-szépségeken túl vagyunk. Magukban szépek lehetnek, mint akár a «Bauhaus» táncái, vagy Prampolini «Futurista balletje», de ez nem színház.

— Mit tart a többi színházujjítóról, Tairoffról, Meyerholdról, Granovskiról?

— Mind fontos volt, mind jelentékeny újítást csinált. Mind ugródeszka volt. Hiába nem volt semmi, még a legjelentékenyebb kísérletező sem. A legfontosabb ezek közül persze Meyerhold volt, akit ugyan sohasem láttam, de rendezéseinek fényképeiből és cikkeiből és eredményeiből itélek. Egészen jelentékeny még Tairoff, akinek például Giroflé és Girofla operettelőadása után azt hiszem, senki soha más operettelőadást nem hajlandó végignézni. Szintén jelentős Granovski is. Egyáltalán mindaz, amit az oroszok teremtettek, korszakalkotó és átforgató és még ha meggondoljuk, hogy mindezt forradalom és ellenforradalom, polgárháboruk alatt és szegénységben és lerongyoltságban csinálták!

— És a mindezek alapján kialakult új színházban kié a döntő szó, a színészé, a rendezőé, vagy az íróé?

— Elsősorban a kimondott szó a színészé, az irányító szó a rendezőé. Ez a kettő egyenrangú, ahogy a teremtés legendájában a látható és mozgó ember és a láthatatlan, de mozgó isten egymásnak képmásai és egyenrangúak. Az író azonban csak munkatárs, még hogyha akármilyen hosszuszakállu klasszikus is, akár Schillernek vagy Shakespearenek is hívják. Egy vázat ad ő, amit mi töltünk meg. Mindinkább közeledik feladata a filmkézirat szerzőjének feladatához, aki éppen hogy megadja a témát, vagy a vázlatot.

— Ez a felfogás tehát közel áll a Stegreif-theater felfogásához.

— Igen, erre gondolok. És nagyon érdekel a

rögtönző színház. Együtt dolgoztam annak idején a Stegreif (rögtönző) színház megteremtőjével, dr. Morenoval, akitől különben sokat hallottam Önökről.

— Igen, ő szoros összeköttetésben volt a mi mozgalmunkkal, amíg Amerikába nem utazott.

— Ezt az ő akkori mozgalmát egy fiatal csoport Bécsben most megint felújította. Velük dolgoztam, fiatal színészekkel, akik minden este azt adták, azt játszották, amit a közönség kívánt. Ehez persze megint csak az kell, amit már mondtam: tradíció nélkülség.

— Mit tart a munkásszínházról?

— Hallatlan jelentősége van. A legfontosabb a mai teendők közül. Megint hangsúlyozom: nem mindenféle dekadens, elpuhult művészi kitalálások, hanem hagyománynélkülség kell. És hol találhatjuk meg ezt jobban, mint annál az osztálynál, a tömegnél, amely semmitféle régi értéket nem ismer, mint ahogy régi törvényt el nem ismer. Mennyi gazdagságot adhat nekünk egy közönség, amely, akárcsak az amerikai, amelytől, sok tekintetben szintén sokat várok, nem ismeri se Goethe-t, se Schillert, se mindazokat, akiket mi akárhogy igyekszünk levetni, mégis felszívódott ereinkben. Ami tehát egyrészt a munkásszínházból, másrészt az amerikai színházból kiindul, felfrissít és átfest mindent. Szükségünk van rá és fontos, a legfontosabb ma éppen a tömeggel összeköttetésben maradnunk. Sokat tudunk adni neki, emelni tudjuk és segíteni, de ő is segít bennünket. Azonban, hogy megfeleljünk neki és egyáltalában megfeleljünk az új színház feladatainak, lépést kell tartanunk a filmmel. Az új közönség nagyrészt, a tömegeket éppen a film hozta a színházba. Olyan tömegek ezek, akik soha színházban nem voltak, klasszikusainkat, hála Isten, nem ismerik. Nekik tehát olyan élet kell adni, mint az igazi, jó film. A színésznek is fel kell használni mindazt, amit a filmben tanulhatott. A színháznak végre be kell látnia, hogy nem nézheti le csak olyan egyszerűen a filmet, semmi joga nincsen hozzá. A színházat igenis a film alakítja át, minthogy a színészeket is. Kétségtelen, hogy a német jelentős színészek, mint Kortner, Krauss, Jannings és a többiek, rengeteget fejlődtek a filmben és a film által. A magyar színjátszáson alaposan meglátászik, hogy a színészek nem filmeznek, hiányzik az életismeretük, ezért olyan «művészek». Ha a magyar előadást végignézik, meglátják majd mint nem tudják belevegíteni a filmet a színházba, holott kellene a darabban is megállások és átalakulások és néma jelen-

tek, amelyek a filmmel egyeznek. Akik az új színházat akarják megteremteni, rengeteget tanulnak olyan filmekből, mint az oroszok filmei, elsősorban a «Potemkinből», amelynek látszólagos témánkülisége, irama, taktusa és tárgyilagossága annyira elüt azoktól a tucat játék-művészfilmekről, amiknek gicsvöltés, minden-nél jobban utálok. A «Potemkin» igazi tett...

Elhallgat Martin, perere zavarba jön, aztán megkérdezi:

— De nem is tudom, látta ön Potemkin-t, azták itt Magyarországon?

— Nem, jól sejtí, a Potemkin-t nem engedték be Magyarországra. Bécsben láttam egy tomboló nézőtérrel.

— Azért kérdezem, mert Chaplin «Cirkuszát» látom itt hirdetve és úgy rémlik, mintha ez se volna ugyanaz.

— Én se hiszem, vágta belőle. Alig tartott ötnegyedórát.

Nagyon elesodálkozik:

— Berlinben két óránál tovább tartott a bemutató és még azután vagy két óra hosszat bemutatták a Chaplin által a «Cirkusz» felvétele közben kislejtett circa 70.000 méterből a legszebb részeket. Nem értem, miért csinálnak ilyesmiket Budapesten. Chaplin alkotásai, mint a «Cirkusz» is, világjelentőségűek. Nem volna szabad hozzányulni. Egy időre ugyanis megakasztják a film fejlődését ezzel az örült beszélőfilmmel. Berlinben ma mindenki beszélő-filmet gyárt. Gicszeket. Kis háromszáz méteres vicceket, ostobákat és retteneteket. A rádió is ugyanezen a nívón van ma. A filmben az a nagyszerű, hogy nem beszélnek és most megint rászabadítják a beszédet.

— Talán igaza van a jelenlegi hangos filmekről szólva — vetem ellent neki, — de a beszélőfilm fejlődésében valószínűleg meg tudja majd szabadítani magát a ma még hetoregén, zavaró elemektől.

— Ez valószínű, én most csak a jelenlegi állapotról beszélek. Bizonyos, hogy egy tárgyilagosságrádió, mint ahogy az volt egy boxmeccs visszaadása vagy az óceánrepülők fogadtatása, számomra a legizgatóbb élmény és a legjelentősebb. Tárgyilagosságnak, csak az igazi anyagot feldolgozónak kell maradnia minden művésznak, akkor olyan termékeket produkál majd, mint a filmben a «Nagyváros szimfóniája». A film és a rádió csak tények híradója lehet, tények jelentője. (Tatsachenbericht.)

Elfelejtettem egy kérdést, közbevetem:

— Mit tart Shawról, mit tart Pirandellóról?

— Pirandello egyáltalán nem fontos, Shaw még inkább, mint ő. De mindez messze van attól a színháztól, amit csinálni kellene. És ez a színház, mint már mondtam, tradicionálkül (néha azt gondolom, hogy a dekorációnkül is). A színpalai tárgyilagossak, nem «szépek», a «Sachlichkeit» irányítja őket, esetleg tudatosan csunyak is. Például rendezek most majd Berlinben egy bizonyos «Sok hüho senmiért» című darabot, ami a régihez nagyon keveset fog hasonlítani. Egészen bolond lesz, mint egy cirkusz, de lesznek benne gyönyörű, édes kullissák, cukrosak, kispolgári magas izlésnek készítve. Különb is bebizonyosodik, hogy a film mellett a színház, igenis a revü felő hajlik.

— Tudja ön, hogy Budapesten eddig minden revü megbukott?

— Pedig meg kellene csinálni, ha más nem, megcsinálom én. Beszéltem már erről itteni színházemberekkel és mindenki azt kérdezi, ki játszaná, ki írná ezt a revüt, ha én is rendezném. Nagyon jól tudom, hogy ez nagyrészt igaz, mindenesetre a magyar jónevű és beérkezett írók nagyon szellemesek, de csak szellemesek és ide több kellene, nemcsak felszínes-ség. A magyar színészeket is ismerem, van köztük néhány, aki jó nyersanyag és lehet őket hajlítani. De ezek kevesen vannak. És ezek a kevesek is nem ismernek mást, csak a saját «művészetüket», még nem is mondhatom, hogy mesterségüket, a testvérművészeteket egyáltalán nem, sem az új irodalmat, sem az új zenét, sem az új festészetet. A rendezésről persze fogalmuk sincs. Így hát ők szűk körükben csak színészek és amit ők csinálnak, az csak szín-játszás, színház. Nem tanulták meg azt, amit mi Németországban és azt hiszem, minden európai művész megtanult, hogy a mai művész tárgyilagossá, az egész életet felőlelő, felhasználó, éppen azért, mert érdekli őt az élet és mert az egész élet ismerete és uralása kell.

— Higyje el — mondom neki, — tudjuk mi ezt páran itt is...

Felbeszakit:

— Igen, igen, az önök lapján látom ezt. Önökkel örömmel is dolgoznék együtt. Önöknek kell keresztülförni itt a kínai falat és ezt a megmunkálatlanul heverő földet felszántani. Beszéljen barátaival, álljunk össze, dolgozzunk együtt. Rendelkezésükre állok.

Megköszöntem neki és az együttműködés terveiről beszélgettünk még jó ideig.

Nádass József

munka

HANNES MAYER: A. D. G. B. ELSŐ ISKOLÁJA

A Német Szakszervezetek Általános Szövetsége (ADGB) Németország különböző tájékain szakszervezeti iskolákat létesít, abból a célból, hogy az ipari és kereskedelmi üzemekben a szövetség érdekeit szolgáló funkcionáriusokat képezzen ki magának. Az első iskolát most kezdik építeni a Berlin mellett fekvő *Bernauban*. *Hannes Meyer*, a dessau *Bauhaus* új igazgatójának tervei alapján. Az alábbiakban közöljük a terv távlati rajzát és a tervező építész magyarázatát.

Alapelvek

Egy körülbelül 130 emberből álló életközösség számára négyheti minimális időtartamra az életnyilvánulások maximumát kell lehetővé tenni.

A bernai szövetségi iskola erdőben épül, ahol a város gazdasági kényszerűségei nem játszanak szerepet. Az épülettömb nyugodtan ölthet széles méreteket, mert csak így nyújthat módot az alkotó szellemű társas életre. Tehát: *nem halmozzuk koncentrikusan az épülettömegeket, hanem ellenkezően: excentrikusan meg- lazítjuk őket.* Az iskola szép fekvése is kezünkre jár abban, hogy a hallgatókat kiragadjuk szokott életkörüzetük lelkivilágából. Az a kérdés, mint lehessen a négy hétre tervezett tanfolyamok tartamára a nagyrészt városi hallgatók részére ezt a változott környezetbeli befolyást a lehető legintenzívebbé tenni.

A kitűzött célt legjobban a „kis körök rendszeré” szolgálja (*Victor Aimé Huber és K. Munding*). Szervezzük a 120 hallgató „nagy körén” belül 12 kisebb kört. Legyenek ezek a kisebb körök a közösségi élet sejtjei.

Épülettervünk vezető elvét a 120 tagnyi nagy közösségnek ez a 12 kis tizes körbe való felosztása teszi. Ez a felosztás irányítja az iskolai és vele együtt az építészeti szervezést.

Helyzet

Ha építeni annyit tesz, mint életfolyamatokat tudatosan megszervezni, akkor a jelzett szempontból az iskola épületalkata szükségkép önmagától adódik. A szövetségi iskola életcéljába való elmélyülés önként rávezet bennünket a szükséges épületelemekre (iskolai egység, lakóegység, asztali egység stb.).

Az épület-elemeknek a tő körül való laza elhelyezése tisztán és törvénytörően megfelel vezető elvünknek, melynél fogva az erdei iskolát lényegéből következően „lazán” kell megszervezni.

Az autóféljártot és a főbejáratot

céljuknak megfelelően helyeztük el. Az aulához (konferenciák!) vezető különbejárat és az üveggel fedett futófolyosó az ujonnan érkező számára is lehetővé teszi, hogy gyorsan tájékozódják és tévedés nélkül jusson minden

épületrészbe (lakás, sport, iskola). A lakótraktus helyzetét és elrendezését az a szándék határozta meg, hogy valamennyi 60 lakószobának a lehető legtöbb napfény jusson, továbbá, hogy minden egyes munkakör számára a lehető legteljesebb életintenzitást biztosítsuk, amennyiben minden egyes körnek a maga szükséges közös berendezésével (2 zuhany, kádfürdő, w. c., podgyáskamra) együtt külön, zárt lakófelületen elszigetelve adjunk helyet. A lakószárny részeinek lépcsőzetes elrendezését a terep, a napfény maximális kihasználása és a szél ellen való védelem kívánja.

Tantermek

A három tantermet azért helyeztük a sportcsarnok fölé „emelkedett szintre”, mert nézetünk szerint az érett férfikorban való tanulás a legegyszerűbb munkás számára is szokatlan foglalkozást jelent, amely geopszichikai értelemben valószínűleg erős befolyást gyakorol majd rája.

Az aulának

tudatos megfontolásból adunk pontosan négyzetes alaprajzot. Az akusztikailag hátrányos kör mellett a négyzet alkalmas leginkább arra, hogy egy kollektívum társas zárkózottságának egységének architektónikus kifejezést adjon. A terem falait szándékosan hagytuk ablak nélkül: a terem hangulata „befelé irányul”. Ezzel szemben

az étterem

a tő felől annál több világosságot és fénybőséget közvetít. Az étteremből a társalgó üvegfalain át szabad kilátás nyílik a tóra és az erdőre.

A társalgót

különböző rendeltetéséhez mérten különböző helyiségekre osztottuk: van egy nyitott heverőcsarnoka, egy üveges verandája kilátással a kertre, egy játszóterme billiárdal és sakkzók számára való fülkékkel, végül egy északra nyíló udvara, mely a nyári hőség idején hűs árnyékkal szolgál.

A lakószobák

A hatvan kétszemélyes lakószoba tervét az a gondolat irányította, hogy a kettesben való bajtársi együttlétet már a két ágynak, mosdónak és ruhaszekrénynek párhuzamos elhelyezése révén is hangsúlyozzuk. Változtatni csak a munkahelyek elrendezésén lehet. Az ágyak helyzetét a legkedvezőbb napdiagramm alapján határoztuk meg. A rendkívül nagy ablakok és a szokatlanul alacsony ablakpárkányok méreteit az a megfontolás diktálta, hogy a hallgatók a lehető legközelebből érezzék a természetben való tartózkodás gyönyörűségeit.

A sportra

mint a „közösségi érzelmek magas iskolájára“ különösen nagy gondot fordítottunk:

1. 400 méteres hamupálya a tó körül,
2. 100 m.-es pálya különböző sportok számára,
3. mezőny a súlydobók stb. számára,
4. két tennispálya,
5. futballpálya.
6. lég- és napfürdő, öltözőhelyiségekkel és zuhanyokkal,
7. a tó északi felében 50 méteres uszómedence, ugrótoronnyal, és külön sekélyvizű medence.

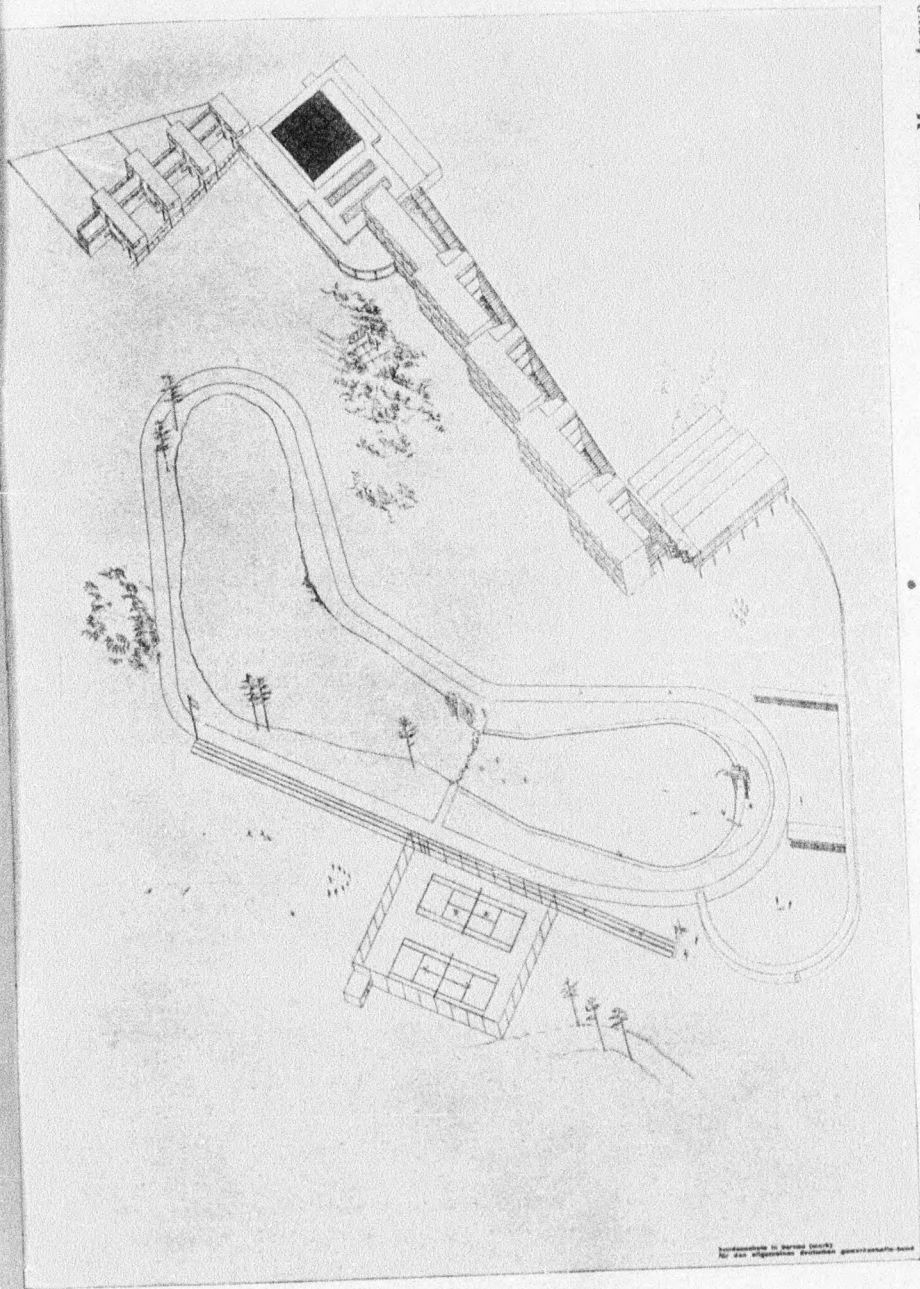
A tó déli felét ezzel szemben meghagytuk a maga természetes tájkarakterében,

38-39

Épületköltségek

Az építkezés költségeit illetően az iskolaépületnek az iskolai élet tartamára szóló teljesítmény-koefficiense szolgáljon mértékül. Hogy a Német Szakszervezetek Általános Szövetségének ez az első szövetségi iskolája mennyire életrevaló, azt nem lehet a „beépített tér köbméterére“ márkában és pfennigben kiszámítani.

Ford.: Kállai Ernő, Dessau

Hannes Mayer terve

munka

LEO TROCKIJ: TOLSZTOJ

Tolsztoj már harminchárom éves mult, mikor Oroszországban a jobbágyságot eltörölték. Az ősi vidéki orosz főnemesség légkörében nőtt fel és fejlődött ki, mint „tiz, munkától meg nem rontott nemzedék” ivadéka, az apáról fiura szálló birtok, a hatalmas főúri kastély, a szép hársfasorok árnyéka örök nyomot hagyott a lelkén. A vidéki orosz nemesség hagyományai, romantikus allűrjei, költészete, egész életformája annyira beleszivódtak Tolsztoj jellemébe, hogy mindvégig organikus részt alkottak egyéniségében.

A Volkonszki hercegek kastélyában, amely később a Tolsztoj-családra szállt, a *Béke és Háboru* költője egyszerűen butorozott szobában lakott, a falon fűrészfűggő, a sarokban falhoz támasztva kasza és ács-szekerce állt, de a szoba fölött, az emeleten, mint a régi hagyományok őrei őseinek egész sor képe a falakon.

Bűnbánó haragjában Tolsztoj elfordult a hazug és üres művészettől, amely az ősöknek bálványképet emel és az uralkodó osztályok mesterségesen táplált, hamis szépségbe burkolt előítéleteinek zeng dicséretet. De mit látunk ezután? Utolsó nagy művében, a *Feltámadásban* minden művészi gondossága ép a pénzben és ősökben egyaránt gazdag orosz földbirtokosra irányul.

A főúri kastélytól rövid és egyenes ut vezet a parasztok házához. Tolsztoj, a költő, a szeretettől indítva sokszor megtette ezt az utat mielőtt a moralista Tolsztoj az üdvösség útjára lépett volna. De még a jobbágyság felszabadítása után is a parasztokat magához tartozóknak, külső környezete és belső lényé integráns részének veszi. Az „igazi dolgozó nép iránt érzett letagadhatatlan szeretete” mögött ép oly letagadhatatlanul tűnik föl a feudális ős, bár hogy is átalakítja azt a művészi zsenialitást.

Földbirtokos és paraszt. — Tolsztoj alkotó munkájának szentélyébe csak ez a két típus léphetett be. Sohasem érzi annak szükségét, hogy a német gazdatiszt, a kereskedő, a francia nevelő, az orvos, az „intellektuel” és végül a zsebórát és aranyláncot hordó gyárimunkás személyével komolyan foglalkozzon.

A hatvanas évek elején, mikor Oroszországban új gondolatok, új társadalmi lehetőségek árama indult meg, Tolsztoj mögött már egy jó emberöltő állt. Pszichológiai és morális éleslátása már tökéletesen kifejlődött. Nem kell mondanunk, hogy Tolsztoj sohasem volt a szolgaság védelmezője, de az letagadhatatlan, hogy mély gyűlölettel nézte az új életformák kialakulását. „Ami engem illet”, írja 1861-ben, „nem látom, hogy köröttem az erkölcsök csak valamiképp is megjavulnak volna. Nem látom például azt sem, hogy a gyáros és a munkás kö-

zötti viszony emberibb lenne, mint a nemes és a jobbágy egymáshoz való viszonya.”

Zavar és kaosz mindenütt és mindenben, a régi nemesség és parasztság elzúllik, hamu és összeomló épületek pora tölti meg a levegőt, a városokban elviselhetetlen a láрма, a faluban divat lesz a cigarettázás, a régi méltóságos orosz népdalokat a gyári munkások izléstelen éneke váltja fel: mindez undorral föltöltte el Tolsztojt, az arisztokratát épugy, mint a művészt. Elfordult tehát ettől a szörnyű változástól. Azonban még sem állt a feudalizmus védelmezői közé, midőn szívvel-lélekkel a régi társadalmi berendezkedéshez való visszatérést hirdette.

A szürke és színtelen életnek nyers anyagából napvilágra hozza a rejtett szépségeket. Műveiben semmit sem részesít előnyben: a tábornok, a zsellér, a katona lova, a gróf leánykája, a muzsik, a cár, a katona ingében vándorló tetű, a vén szabadkőműves: valamennyivel egyformán bánik. Lépésről-lépésre, vonásról-vonásra rajzolja meg a hatalmas képet, a régi Oroszországot, amelynek minden egyes részlete benső, oldhatatlan kötetlenkel fűződik egymáshoz. Tolsztoj sietség nélkül alkot, mint maga az élet, mely előttünk folyik. Hétszer dolgozza át könyvét! S anfi a legmeglepőbb ebben a titáni erőfeszítésben: a szerző nem rejt el, nem hallgat el semmit. A kis Rosztov Natalját, akinek oly megható, gyermeki szíve van, a legnagyobb kegyetlenséggel alakítja át pelenkát mosó, korlátolt asszonnyá. A *Háboru és Béke*ben sem tesz különbséget szép és rút, kicsi és nagy között, mert számára csak az egész, maradéktalan élet jelent szépséget. Ez az igazi paraszti esztétika, amely természeténél fogva marad, de amely Tolsztoj elbeszélő műveit az illúzió mellé helyezi.

De amely pillanatban eltűnnek a multnak ezek a „szép” árnyékai, nem csak a művészi alkotás közvetlen tárgyai tűnnek el, de Tolsztoj erkölcsi fatalizmusának az alapjai is és a nagy esztétikai panteizmus megintog.

Ekkor (a 70-es évek második felében) jut Tolsztoj erkölcsi válságba, nem ifjan, ötvenéves fejjel! Visszatér istenhez, Krisztus tanítását fogadja el és visszautasítja a munkamegosztást, a civilizációt, az államot. A földművelés dicsőségét hirdeti, az egyszerűséget, a „rossz nem létezésének” elvét. A belső krízis sokkal mélyebb volt; — tudjuk, hogy a vallomás után Tolsztoj sokáig öngyilkossággal foglalkozott! Még meglepőbb, hogy végül aztán eredeti létezési pontjához tér vissza. A *Háboru és Béke* a földművelő élet körül forog. Kutuzov erejét a néplélekkel való egyesülésből meríti. S a rossz elfogadása nem azonos Karatajev fatalista közönyével? De ha ez így van, akkor miben áll

talajdonképpen az ötvenéves költő erkölcsi krízise? Abban, hogy az ami eddig titokban maradt, a föld alá rejlőzött, most napvilágra kerül és tudatossá válik. A „természettel“ eltűnt a természetre támaszkodó spiritualizmus és a lélek odajut, hogy a természet lényegét, a belső valóságot akarja megismerni. A maga morális és esztétikai biztonságának védelmére a művésznek segítségül kellett hívnia a moralistát.

Nem könnyű eldönteni, hogy vajjon Tolsztoj, mint művész vagy mint moralista tett-e szert nagyobb népszerűsége Európában.

Az azonban kétségtelen, hogy az a jóakartu, elnéző mosoly, amellyel a polgári közönség a jásznapajalnajai aggastyán szimplicitását nézte, különös erkölcsi megelégedést rejt magában. Ime a híres költő, a milliomos, valaki „közülünk“, mi több: egy arisztokrata, aki vászonínget és szalmapapucot hord és fát fűrészel és mindezt erkölcsi okokból! Mintha az agg költő magára vette volna egy egész osztály, egy egész kultúra hüneit. Természetesen, ez nem akadályozza meg a filisztert, hogy kicsikélt ne a maga fensőbbségéről tekintse a költőt, sőt hogy annak intellektuális képességeiről is ne némi kétellyel beszéljen.

De bárhogya is ítélkezzenek polgári esodálói Tolsztojról, a gyanyu, a guny, a vállveregetés után is lélektani rejtély marad számukra. Életének utolsó harminc évében a moralista Tolsztoj teljesen elszigetelten állt. Valóban, hasonlatosan a pusztában egyedül szónokló profétához... Teljesen a maradi földművelőt-pártoló ideák hatása alatt, Tolsztoj fáradhatatlanul és győztesen védelmezi a maga erkölcsi világát a környező veszedelmek ellen. Egyszersmindkorra éles határt von saját maga és a polgári liberálizmus különféle válfajai között. Elsősorban a haladásban való hitet utasítja vissza. „Kétségtelen — mondja, — hogy a villanyvilágítás, a telefon, a kiállítások, a hangversenyek, a színházak, a szivardobozok, a gyufa, a nadrágtartó és a motor igen esodálatraméltó dolgok! De átkozottak legyenek mégis örökre és nemcsak ezek, de a vasút, a gyapotszövés is, ha ehhez az kell, hogy miattuk az emberiség kilencven százaléka rabszolgaságban éljen és ezerszámra döglődjön a gyárakban!“

A munkamegosztás gazdagít és széppé teszi az életet. De halálra ítéli az ember élő lelkét. Le hát a munkamegosztással!

Elfordul attól a gondolattól, hogy az embernek vagyonszrak kell lennie, parasztruhát ölt, számára ez jelképezi a kulturáról való lemondást. De mi rejtőzik e jelkép mögött? Mit állít ő a „Hazugság“ ellen, a történelmi folyamat ellen? Ime:

1. Nem a társadalmi szükségszerűség vas-törvénye ítéli rabszolgaságra az embert, hanem az emberek által alkotott törvények. Ezek kö-

zött is elsősorban azok, melyek a földre, adóra és a magántulajdonra vonatkoznak.

2. Nemcsak az orosz, hanem a világ minden kormánya csak arra szolgál, hogy védelmük alatt büntetlenül a legszörnyűbb bűnöket lehessen elkövetni.

3. Igazi társadalmi javulást csak az egyén erkölcsi és vallási megjavulásával lehet elérni.

4. A kormányok megsemmisítése végett nem kell külső eszközökhöz folyamodni. Elegendő, ha nem támogatjuk őket, nem veszünk részt bennük. Vagyis *nem kell*:

katonáskodást, tábornokságot, miniszterséget, püspökséget, képviselőséget vállalni; jószándékból közvetlen vagy közvetett adót fizetni;

használatba venni a kormány intézményeit; megvédeni a magántulajdont az állam erejével.

Ha kihagyjuk e tételekből az egyén erkölcsi és vallási főkéletesedésének szükségességét, elég főkéletes anarkista programot kapunk. E szerint a társadalom tisztára a rossz igazságszolgáltatási rendszabályok terméke. Ennek megsemmisítésére legjobb mód a bojkott, az általános sztrájk, a karbatettkaru forradalom. Tolsztoj számára a tudományos szociálizmus mindvégig csak a liberálizmus egyik változatát jelentette. Megvetette a tudományokat, nem hitte, hogy azok valaha is megjavíthatják az emberiség helyzetét. „A rosszat azonnal ki kell irtani és ehhez elegendő, hogy megismerjük, mi a rossz“.

De ez az idealista gőg magában hordja büntetését. Nehezen lehetne még egy író találni, akit akarata ellenére oly kegyetlenül kihasznált volna a történelem.

Ő, a misztikus moralista, a politika és a forradalom ellensége, éveken át táplálta és ébresztette a szédarabolt, földalatti orosz csoportok szunnyadó forradalmi öntudatát. Ő, aki megtagadta a kapitalista kulturát, jó fogadásra talált az európai és amerikai polgárság körében, amely ép Tolsztoj-prédikációban találta meg a humanizmus hiábavalóságának gondolatát és védelmét a forradalom filozófiája ellen.

A történelem győzedelmeskedett felette, de nem törte össze.

És ha ő nem is érzett rokonszenvet a mi forradalmi céljaink iránt, tudjuk, ez csak azért volt így, mert a történelem megtagadta tőle, hogy megismerje saját útjait, élete jelentőségét.

Nem ítéljük el ezért. És mindig esodálni fogjuk benne, nemcsak a nagy lángészt, amely élni fog, amíg csak a művészet él, de azt a megfőrtetlen erkölcsi bátorságot, amely lehetlenné tette számára, hogy megmaradjon a hi-pokrita Egyházban, amelyben helye volt, az ő társadalmában, az ő Államában, ahol neki helye volt és amely bátorság arra ítélte, hogy megszámlálhatatlan tisztelőjének körében éljen örökre elszigetelten.

Ford.: I. Gy.

munka

A FÉNYKÉPEZÉS MEGUJULASA

Minden eddigi vélemény a fényképezés céljairól és utjairól hamis feltevéseken alapult. Leglényegesebb kérdésként mindig a művészethez való viszonyáról beszéltek.

A fényképezetet nem értékelhetjük sem realitás-lerögztítő eljárás-ként, sem tudományos kutatások módszereként. Az olyan megállapítások, hogy e «művészet» elröppenő események rögzítésére vagy reprodukciós eljárások bázisának való, szintén tévesek.

A fényképező eljárás az eddig ismert optikai kifejező eszközök között egészen egyedülálló. Eredményeiben is példátlan ott, ahol saját lehetőségeire támaszkodik. Már maguknak a világos-sötét variációknak végtelenül finom fokozatai, melyek e jelenséget: fény, majdnem anyagtalannul ható sugárzasként adják vissza, elegendők ahhoz, hogy a látásnak, az optikai hatáskeltésnek új módját alkossák meg.

De a fotografiai eljárás végtelenül sokkal többre képes. A mai fényképezőmunkában mindenekelőtt az a feladatunk, hogy az eszközök törvényszerűségeinek megfelelő eljárást megtaláljuk. Csak azután, ha a fénykép sajátos, exakt nyelve kifejlődött, fokozhatjuk a valóban elhivatott a fotografiát «művészetté». Ehhez az első feltétel: Ne támaszkodjék tradicionális ábrázoló módokra! Semmiféle mai vagy azelőtti festészet nem képes a fényképezés hatáslehetőségeit utólni.

Utópisztikus álmódosítás nélkül állíthatjuk, hogy a közeljövőben nagy átértékelések fognak a fotografiai célkitűzésekben beállani. Bár még elkülönültek az utak, kísérletek vannak máris folyamatban:

a) a világos-sötét viszonylatainak tudatos felhasználására;

b) az aktivitás jelölésére világosság, a passzivitáséra sötétség által;

c) szövetek texturájának, különböző anyagok strukturájának (fakturájának), értékelésére;

d) viszonylatok értékelésére pozitív és negatív értékek útján;

e) az ábrázolás eddig ismeretlen formáinak megalkotására;

f) legélesebb kontrasztok beiktatására. A fotografiai eljárás felsorolható elemei

alapján a kikutatandó területek a következők:

1. Ferde beállítás, felfelé vagy lefelé kísérletek. Olyan eljárás, mely szemünk be rendezésével ellentétben az arányokat megváltoztatja, a «felismerhetetlenségig» elferdíti. (Konkáv és konvex-tükrök, tévesztőkert felvételek voltak az ilyen eljárások elődjei.) Így keletkeznek a paradox *mechanikai fantáziák*.

3. A tárgylencse körülszegése. (Sztereofelvételek továbbfejlesztése egy lemezen.)

4. Új sötétkamra-szerkezetek. A perspektivikus kicsinyedés kiküszöbölése.

5. A röntgen tapasztalatainak átvétele a fényképezésben az átvilágítás és perspektivanélküliséggel vonatkozásban.

6. Kamaranélküli felvételek az érzékeny réteg direkt megvilágításával.

7 Valódi színérzékenység.

A fotográfia fejlődési tendenciája erős impulzust kap ma a fénynek sok oldalról áított kultiválása révén.

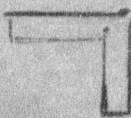
Ez a fény évszázada. A fényképezés a fényalakítás első formája, bár transzponált s talán ezáltal majdnem absztrakt alakban.

A film még tovább megy. A fényképezés a filmben éri el tetőpontját. Az optika területén egy új dimenzió meghódítását végzi el a film fokozott mértékben.

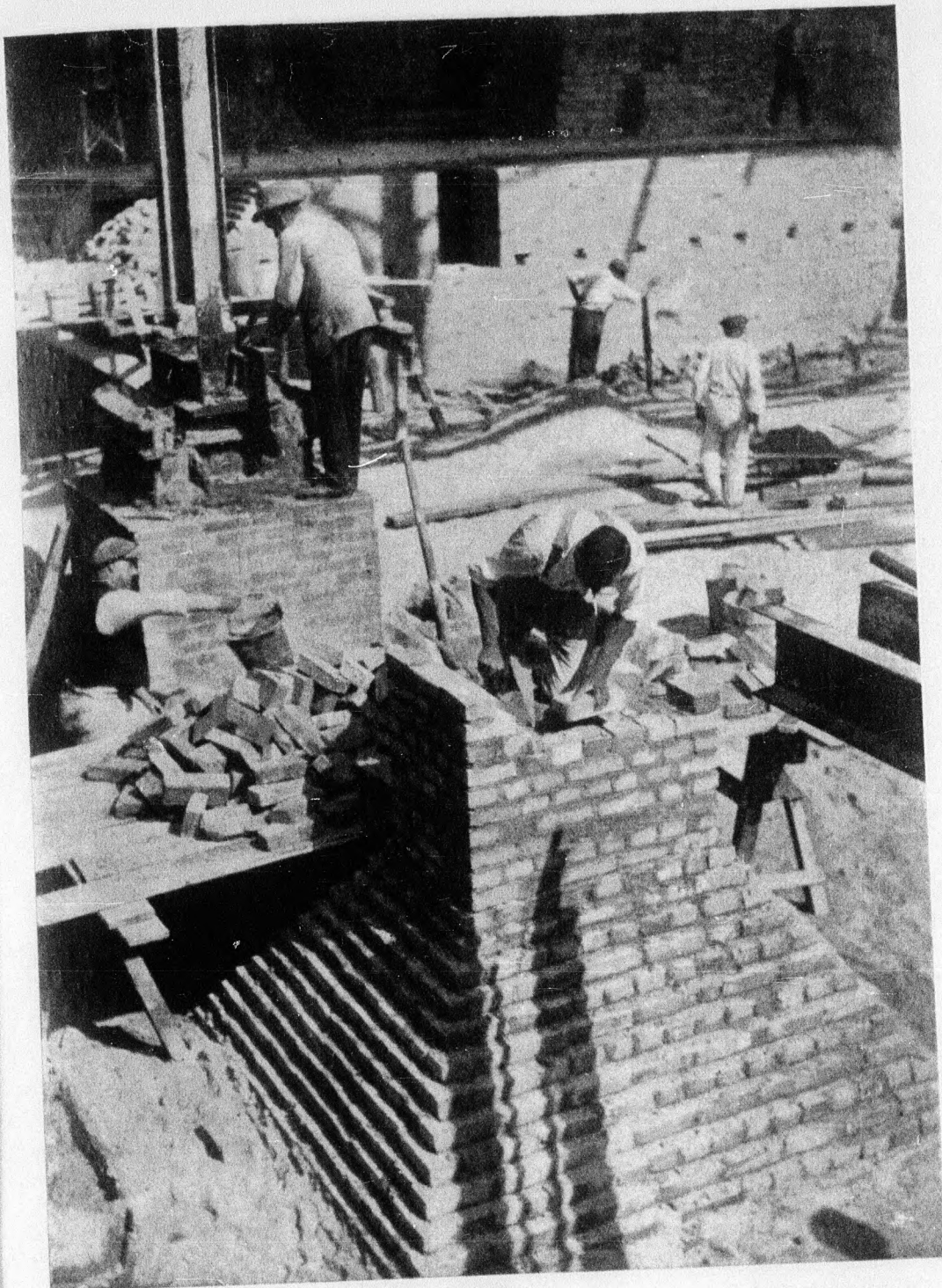
A film problematikája olyan tanulságokat szolgáltat, melyek a fényképező-eljárás irányítóiként hasznosíthatók. A film gazdagítja a fényképezés eredményeit. Változó fényerőségek és exponálások, a tér mozgási változatai fény útján, egész mozgó organizmusok hirtelen megvilágítása és a fény kioltása, organizmusunk, agyunk lapangó tett-készségének feloldása. Világos-sötét. Megfogható fény. Mozgófény. Fényközelség, fénytávolság. Átható, alakító, építő megvilágítás. Ezek a legerősebb optikai élmények, melyeknek részesei lehetünk.

De a statikus, álló fotográfia előmunkálatai is nélkülözhetetlenek a fejlett film részére. Ritka kölcsönhatás keletkezik: A tanár tanítványától tanul. Reciprok laboratórium ez: A fényképezés a film kísérleti területe, a film a fényképezés fejlesztője és serkentője.

Moholy-Nagy László

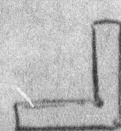

42-43

Reiter László felvétele

munka

I. BABEL: ELSŐ SZERELMEM

Kilencéves voltam, mikor beleszereltem egy asszonyba, névszerint Galina Apollonovna Rubzovába. Az asszony férje, aki tiszt volt, az orosz-japán háborúba ment és csak 1905 októberében tért vissza, meg-
rakodva jó sok tele bőrönddel. Ezekben a bőröndökben kínai művészeti tárgyak, paravánok, értékes fegyverek voltak vagy harminc mázsa sulyban. Kusma azt mondta, hogy Rubzov mindezt abból a pénzből vette, amit katonai szolgálata alatt a mandzuriai hadsereg technikai vezetésénél szerzett. Mások is Kusma nézetét vallották. Az embereknek nehezükre esett Rubzovokról jót mondani, mivel Rubzovék boldogok voltak. A házuk a miénk mellett állott, az üvegveranda részben a mi telkünk fölé nyult be, apám azonban nem veszekedett velük ezért. Az öreg Rubzov adófelügyelő volt. Igazságos embernek ismerték és zsidókkal is érintkezett. Mikor a fia, a tiszt, a japán háborúból visszatért, mindnyájan tanúi voltunk az ő összetartó és boldog életüknek. Galina Apollonovna egész nap a férje kezét fogta. Nem fordította el róla tekintetét, hiszen másfél éve nem látta az urát — de én megijedtem ettől a tekintettől, elfordultam és reszkeltem. Ezeknek a szemeknek boldogságában és rabszolgai hűségében megláttam a minden földi emberi élet legtitkosabb, legkülönösebb viszonyainak rejtélyes szegényét. Csak egyre vágytam: elaludni és csak álmodni, elfeledni ezt az életet, amelyet elérni az én legmerészebb kívánságaimban sem remélhettem. Galina Apollonovna egész nap lazán font copfot, piros házcipőt és kínai pongyolát viselt. Mélyen kivágott ingének csipkéi alatt látható volt egy kis gödröcske és fehér, dagadó, alulról felszorított melleinek kezdete és a pongyolára rózsaszínű selyemmel sárkányok, madarak és fák voltak himezve.

Egész nap álmodozva járkált, valami értelmetlen, gyengéd mosoly nedves ajkain. Minduntalan beleütközött a teletömött bőröndökbe és tornaszerekbe, amik a padlón heverték. Galina sebesre ütötte magát, pongyoláját a térdén felül emelte és ezt mondta az urának:

— Csókolj meg itt, ahol fáj...

És a tiszt behajlította a hosszú, dráganyos nadrágba és szorosan tapadó, sarkantyuzott lakcsizmákba bujtatott lábszárait és leereszkedett a piszkos padlóra. Azután odacsuszolt térdein az asszonyhoz és megcsókolta a megsérült helyet, ahol a láb a harisnyakötőtől könnyű duzzadást mutatott. Én az ablakomból láttam ezeket a csókokat. Fájdalmas kinokat okoztak nekem. Kicsapongó fantáziaképek kínoztak, de nem érdemes ezeket elmesélni, hiszen a fizéves fiúk szerelme és féltékenysége minden mozdulásban egyezik a felnőtt férfiak szerelmével és féltékenységével, azzal a különbséggel, hogy a gyermekek érzései titokzatosabbak, magasztosabbak és izzóbbak. Két hétig nem léptem az ablakhoz és kerültem Galinát, amikor a véletlen újból összehozott vele. Ez a zsidó pogrom alkalmával volt, amely 1905. évben Nikolajevre rászabadult. Egy felbérelt gyilkos banda kirabolta apám boltját és megölte nagyapámat, Sojl-t. Akkor Kusma a Rubzovok házába vezetett. Rubzovék kapujára krétával egy kereszt volt rajzolva. Ez azt jelentette, hogy őket nem fogják bántani és ők elrejtették a szüleimet a házukban. Kusma az üvegverandára vezetett. Ott ült anyám zöld köpenykében és mellette Galina.

— Meg kell mosakodnunk — mondta Galina, — meg kell mosakodnunk, kis rabinus, az arca tele van tollakkal és a tollak tele vérrrel...

Átölelt és keresztül vezetett egy folyósón, amiben — konyhaszag érződött. Fejem Galina lélegezve emelkedő és süllyedő mellén nyugodott. Kierkeztünk a konyhába. Rubzova a vízvezeték elé állított. Egy liba pörköldött a tüzhelyen, tisztán fénylő edény függött a falakon és mellettük, a sarokban, ahol a szakácsnő aludt, Miklós cár lógott papírvirágokkal díszítve. Galina lemosta a galamb maradékját, ami az arcomon ragadt.

— Te az én vőlegényem leszel — mondta, körülnézett és duzzadó szájával megcsókolta az ajkamat. — Te kis ra-

binus — mormolta újból körülnézve. — Látod, az apádnak gondjai vannak, egész nap céltalanul szaladgál az utcákon, menj, hozd haza az apádat...

Kinéztem az ablakon és megláttam az üres utcát, fölötte a szörnű eget és az én vöröshaju apámat, aki a kocsit ment. Kalap nélkül volt, fejét ritka vörös sörte fedte. Papír előinget viselt, amelyik ferdén lógott és hamis gombon volt megerősítve. Vlassev, egy iszákos munkás, rongyos katonainformisban lépésről-lépésre követte apámat.

— Babel — mondta illetődött, rekedt hangon és megtapogatta őt gyengéden mindkét kezével, — nekünk nem kell a szabadság, hogy aztán a zsidók szabad kereskedést üzhessenek. Inkább teremtsenek a dolgozó embernek az ő munkájáért, a munka rettenetes terhért jobb életet... Add meg neki, barátom, hallod, add meg...

A munkás könyörgött apámnak, miközben állandóan tapogatta. Arcán az álmos szomorúság váltakozott az ittas lelkesedéssel.

— A mi életünk legyen a molokkanszektájáéval egyenlő — mormolta és ingadozott bizonytalan lábain, — mint a molokkanszektáé, olyan legyen a mi életünk, csak Isten nélkül, e nélkül az öreg bálvány nélkül, mert hiszen belőle csak a zsidók huznak hasznot, senki más, csak ők...

Vlassev vad dühvel tombolt az öreg Isten ellen, ki részvételt volt a zsidók iránt. Vlassev ordított és előrebukott, mintha ezt a bizonytalan Istent akarná elkapni, azonban hirtelen kozákjárőr keresztelte az utcát. Egy tiszt, sujtásos nadrágban és ezüst diszövvel, lovagolt a járőr élén. Lassan lovagolt és nem nézett se jobbra, se balra. Úgy tűnt fel, mintha egy szakadékba lovagolna, amelyben csak előre lehet tekinteni.

— Kapitány — nyögte apám, amikor a kozák melléje ért, — kapitány, — suttogta behuzott fejjel és letérdelt a sárba.

— Mivel szolgálhatok — felelt a tiszt, még mindig csak előre tekintve és narancssárgakeztyűs kezét sapkája ernyőjéhez emelve.

Ott elől, a Rybnaja-utca sarkán a

csőcselék szétrombolta az üzletünket és a ládákat szegekkel és gépekkel és az én új arcképemet a gimnáziumi egyenruhában kidobták az utcára.

— Látja — folytatta apám, anélkül, hogy térdeiről felkelt volna, — az emberek megsemmisítik a mi keservesen szerzett vagyunkánkat, miért, kapitány?...

— Igenis... — mormolta a tiszt, narancssárgakeztyűs kezét újból a sapkaernyőhöz emelte és meghuzta a gyeplőt. De a ló nem mozdult helyéről. Apám térdein csuszkaált az állat előtt, hozzátapadva rövid, kissé pelyhes lábaihoz és erőteljes, türelmes, szőrös pofájához.

— Igenis — ismételte a kapitány, megereztette a gyeplőt és ellovagolt.

A kozákok követték. Magas nyergeikben szenttelenül ültek, mintha egy szakadékban lovagolnának és eltűntek a Sobornaja-utca keresztelésénél.

Galina most megint odalökött az ablakhoz:

— Hivjad be a házba az apádat — mondta, — korán reggel óta nem evett semmit...

Kihajoltam az ablakból:

— Apa! — kiáltottam.

Apám megfordult, hogy a hangomat hallotta.

— Fiacksám — mormolta kimondhatatlan gyengédséggel és reszketett az irántam való szeretetből.

A Rubzovék verandájára mentünk együtt, ahol anyám zöld köpenyében feküdt. Ágya mellett sulyzók és tanszerek voltak felhalmozva.

— Ah, azok az utálatos kopekek — kiáltotta felénk anyánk, — érettük adtál oda mindent, az emberi életet, a gyermekeket és a mi fájdalmas szerencsénket... Utálatos kopekek — kiáltotta megint mély, rekedt, idegen hangon, felszökött az ágyban és elesenedett.

És ebben a csendben jött az én betegségem, egy göresös zokogás. A fal mellett álltam mélyen a szemembe huzott sapkával és nem tudtam a zokogás ellen védekezni.

— Szégyeld magad, kis vőlegény — nevetett Galina kevés gunnyal és szoknyájának merev ráncával nevetve megsurolt. Piros cipőiben az ablakhoz ment és összehuzta a csodálatos ablakrámán a függönyöket. Meztelen karjait selyem uszta körül, hajfonata, mint eleven valami, mozgott csipőin és én csodálva tekintettem rá.

Gyerekkénti féltésem felizgult. Ugy láttam őt magam előtt, mint széles, sok fényvel megvilágított színpadon és én most Miron voltam, a szénkereskedő fia, akinek az üzlete a mi sarkunkon van. A zsidó önvédelmi csapatok harcósának éreztem magam, mint Miron, szakadt, fonalakkal összekötözött cipőkben. Vállamon zöld zsinóron használhatatlan fegyver függött. Fakerítés mellett térdeltem és a támadó, rohamozó ellenségre lőttem. A kerítés mögött szabad, beépítetlen térség volt, ahol poros szénhalmok állottak. Fegyverem rosszul lőtt és a gyilkosok, szakállal és fehér fogakkal mindinkább közeledtek és szaporodtak. Büszke lelkesedéssel éreztem a halál közellétét — és messze fenn, a kék távolban láttam Galinát. A szemközti hatalmas házban, mely a téglák miriádjaiból épült, látom a lőrésüket. Ez a bíborvörös ház az utca fölött magasodik. A sűrű utca zord és göröngyös. Fent egy lőrésnél állt Galina, kipirult arccal, téli vidámsággal és nemtörődőséggel, mint gazdag lány a jégpályán, megvetőleg mosolyogva felém, elérhetetlenül, az ablakából és férje, a liszt, félig levetkőzve áll mögötte és Galina nyakát csokolja.

Még mindig küzdöttem a zokogással és mindezt csak azért képzeltem el, hogy Rubzovához való szerelmem annál keserűbb, forróbb és reménytelenebb legyen. Kicsi a fájdalom mértéke egy tizéves fiúnál. Bolond álmok elfelejtették velem galambjaim hullását és Solj nagyapám halálát és valószínűleg elfelejtettem volna mindenkorra ezeket a véres eseményeket is, ha e pillanatban nem jön Kusma, Abával, a borzasztó zsidóval a verandára.

Már alkonyodott, mikor jöttek. A verandán kis, elgörbült lámpás gyenge fény pislogott, remegő kísérelve mindennek a nyomoruságnak.

— Ünnepi öltözetet adtam az öregre — mondta Kusma, mikor belépett, — most szépen és nyugodtan fekszik ott, egy templomszolgát is hoztam. Imádkozzon az öregért.

Kusma rámutatott az Aba zsidóra, akinek unott volt az arca.

— Csak imádkozzon — mondta a házigazda barátságosan, — azonban előbb a templomszolga gyomrát meg kell tömni, hiszen egész éjjel zavarnia kell neki az Istent.

Kusma, az ő kedves, összevert és elhajlott orrával a küszöbön állott és olyan igazán, meghatóan akarta elmondani, hogyan kötötte fel a halott állat, apám azonban félbeszakította:

— Kérem, Reb Aba, — mondta az apám imádkozzon a megboldogultért, én megfizetek érte önnek...

— Félek, hogy maga nekem nem fizet majd semmit — felelte Aba közömbös hangon és szakállas arcát némi undor kifejezésével az asztalterítőre fektette —, én félek, hogy maga az én költségemre Argentiniába akar utazni, Buenos-Airesbe és ott egy engros kereskedést nyit majd.

— Egy engros kereskedést, — ismételte Aba, s megvetőleg cuppantott ajkaival és az asztalon fekvő «A haza fiai» című újságért nyult. Ebben az újságban az október 17-iki cári manifesztumnak a híre állott és a szabadság híre.

— Szabad Oroszország polgárai... — olvasta betűzve Aba és szakállát rágta, mi körülburjánzott száját. — Szabad Oroszország polgárai legyetek Jézus nevében üdvözölve...

Az öreg templomszolga oldalt tartotta az újságot és az remegett a kezeiben. Álmosan olvasott, elnyújtott, éneklő hangon a neki idegen orosz szavak különös hangsúlyozásával. Aba kiejtése úgy hangzott, mint egy néger tompa dadogása, aki hazájából orosz kikötőbe érkezik. Aba még az anyámat is megnevettette.

— Vétkezem! — kiáltotta, kalapja alól kitekintve, — nevetek Abán. Mondja inkább, hogy van ön és miként megy a családjának?

— Kérdezz tőlem inkább mást, — mormolta Aba, anélkül, hogy szakállát szájjából kivette volna és tovább olvasott.

— Kérdezz mást tőle, — ismételte apám és a szoba közepére lépett. Könnytől nedves szemei ránk mosolyogtak, aztán megfordultak üregeikben és egy senki által nem látható pontra szegeződtek.

— Oh, Sojl, — mondta apám szintelen idegenszerű hangon — oh, Sojl, drága ember...

Apám arca eltorzult, mintegy extázisban. Felkészült, hogy kiabáljon, mint zsidó özvegyek férjeik temetésén, vagy Marokkó vénasszonyai, kik éhenhalnak. Éreztük, hogy rettenetesen kiabálni fog és ezért anyánk meg akart ettől minket kímélni.

— Manus, — kiáltotta magánkívül apámhoz és felnyitotta apám mellén az inget. — Nézz oda, milyen rosszul van a gyerekekünk, nem hallod a csuklását, Manus?

Ekkor elhallgatott apám. Szemeit elsőfélítették a könnyek.

— Rachel, — mondta — én nem mondhatom neked, mennyire gyászolom Sojlot...

Kiment a konyhába és egy pohár vízzel tért vissza.

— Igyál, te színész, — mondta Aba hozzám —, idd ezt a vizet. Jót fog tenni neked, mint tömjén a halottnak...

Igaza volt: a víz nem segített. Zokogásom mindig erősebb lett. Hangos ordítás szakadt ki mellemből. Egy daganat keletkezett a nyakamon, amelyet kellemes volt meglapogatni. Ez a daganat lélegzett, megtöltődött, szoritotta a nyakam, a gallér fölé duzzadt. Akadozó lélegzetem bugyborékolott benne, sisteregve, mint a forró víz. És amikor késő este már nem voltam az a fajankó, aki egész életben, hanem csak egy vonagló gomolyag, amelyik egy zöldes köpedékben lünykolódott, akkor odalépett anyám sálba bukólózva, — hirtelen magas, sudárnövénynek tetszett nekem — a halotthalvány Rubzovához:

— Kedves Galina, — mondta anyám erőteljes, éneklő hangon, — mennyire terheljük önt és a kedves Nadesda Vassijevnát és az ön családját... Hogy szégyelem magam, kedves Galina...

Égő arccal tuszkolta anyám Galinát az ajtóhoz, aztán hozzámszaladt, szájambagyömöszölte a sálat, hogy nyöszörgésemet elhallgattassa.

— Légy erős, fiacskám, — suttogta — légy erős, szegény Izsákom, szedd össze magad, az édesanyád kedvéért...

De még ha tudtam volna, akkor sem uralkodtam volna magamon. Mert én már nem éreztem semmi szégyent. Ide-oda dobtam magam az ágyon, levettem magam a padlóra, anélkül, hogy szemeimet Galináról levettem volna és gyönyörködtem az ő nagy isteni teste feletti undorító hatalmamban. Galina rázódott a félelemtől és egész testében remegett. És én arcába ordítottam. Hatalmamat lehetőleg sokáig kiélvezni. És sirva, fogyatkozó erővel, de mégis diadal-maskodva zöld folyadékot köptem ki, ami, minthogyha a szívemből jött volna.

Igy kezdődött a betegségem. Tízéves voltam akkor. A következő napon orvoshoz vittek. A pogrom tovább dühöngött, nekünk azonban nem történt bajunk. A kövér orvos valami idegbajt állapított meg.

— Ez a betegség — mondta — csak zsidóknál szokott előfordulni, mégpedig leginkább asszonyoknál...

Csodálkozott, hogy nekem ilyen különös betegségem van. Azt tanácsolta, hogy a lehető leggyorsabban utazzunk Odesszába a tanárokhoz és melegebb éghajlatot és tengeri fürdőket ajánlott.

Követtük a tanácsát. Néhány nap múlva anyámmal Odesszába utaztunk, nagyapámhoz, Levy Jizchakhoz és nagybátyámhoz Simonhoz. Korán reggel utaztunk el a gőzessel és délfelé már nem láttam a sötéten torlódó hajlást, hanem a tenger hatalmas, zöld hullámaival. Megkezdődött tehát az életem Levy Jizchaknál, az én örült nagyapámnál és örökre bucsút vettem Nikolajevtől, ahol gyermekkorom tiz évét leéltem. És ha én most arra a szomorú időre emlékezem, megtalálom benne a kínzó szenvedések eredetét és az okát az én rettenetes sinlődésemmek.

Ford.: Nádass József

EGY NAP ÉLETEMBŐL

Ebben a rovatban a munkásság és a diákság életét akarjuk őszinte megírt levelek formájában megmutatni. Hisszük, hogy ezeken az írásokon keresztül a lehető legközelebb kerülhetünk meg a dolgozó réteg gazdasági, politikai és kulturális életnévőjéhez, vágyai, harcai és kritikai észrevételei. Ahhoz, hogy életkereteinket megváltoztathassuk, szükségünk van tények megismerésére. Kérjük olvasóinkat, hogy életük egy-egy napján őszinte leírásával és ennek beküldésével támogassák rovatunkat.

Szemeim még csukottak. Testem még mozdulatlan. De már ébren vagyok.

Szeretek a felkelés előtt így feküdni, gondolkodni. Így, ilyenkor olyasmi is eszembe jut, amivel nappal nem foglalkozhatom. S különös, hogy vannak visszatérő gondolataim, amelyek csak ilyenkor lépnek elő.

Feleségem most nyugodtan alszik. Hajnalig nyugtalankodott. Nem esoda. Kilencedik hónapja terhes. Terhes. Van ennél kifejezőbb szó?

Ez a kifejezés már egészen fiatal korom óta meg-megállít. Egy terhes munkásasszony.

Vajjon ki tudja, mivel, mennyiben terhes? Vajjon ki tudja a jónak, rossznak, szépnek, csúnyának, bátorságnak, sunyi lapulásnak, igazságszeretetnek, hazugságnak, gyűlöletnek milyen összetétele a *terhes*? Az eleven husba ágyazott emberbimbóból mi lesz? Forrongás, vihar vagy egy semmi kis életecske?

Gyarak ismerős, hívó bűgása. Fél hét, fölkelek. Mig reggeli kávém melegszik, mint párt-szervezeti ember, egy-két mondattal a párt-szervezeti naplóba bejegyzem, hogy miről is esett szó és mi is történt tegnap a párt-szervezetet illetően.

Öt perc és künn vagyok. A villamoson az unottan ismerős alakok. Vagy ahogy vesszük. Talán nem is unottak és talán nem is ismerősök.

Míg a villamos fut velem a hegyek alatt, most is, mint mindennap, egy percre a gazdag emberre gondolok, hogy egyért, egyellen egyért irigyeljem. A szabadságáért. Szabadságában, ha éppen kedve tartja, ilyenkor friss, tiszta reggelen járhat az őszben és szépséges, rozsdaszínű bokrok, fák között, hegynek fel, hegynek le.

Jó volna néha-néha *hétköznap is* künn lenni a szabadban.

Műhely. Megszokott szagok, ismerős, körbepántoló kerekek, szijak, az üllő és a kalapács muzsikája, ismétlődő mozdulatok, mozgás.

Munka, élet.

Nagy dolog az: lenni a természetadta nyers dolgok és az igényteljes ember között.

Formázni, esiszolni, majd nem lelkessé tenni az anyagot és aztán átnyújtani mohó, kapzsz kezeknek. Egyelőre...

Mert fogja majd maga a munkás is igényelni a munka eredményét. A legjavát is.

Munkástársaim egyike egész nap énekel. A dalok pontos egymásutánban jönnek belőle. Tudom, pl. «Csak egy kis lány»-kor fél tíz óra van.

A másik fürge kis ember, szapora kérdéseket tesz fel. Egyébként MTE-birkózó. A felvetett kérdéseket — többnyire munkáskérdéseket — te mindig hangosan ismétlem és a feleletem is mindig hangos. Hallja mindenki, valami mindig ragad...

A harmadik a legrosszabb fajta. Se hideg se meleg. Valami kis házikójuk van otthon és így ő azt hiszi, hogy ugyis jó, ha ő nem törődik semmivel sem.

Nem vonható bele semmibe.

Ebédidő alatt kiolvasom újságomat és van időm arra is, hogy egy folyóirat új számát átböngésszem.

Fél ötkor vége a munkának. Hazamenet, vilamoson olvasok. Öt óra után otthon vagyok. Mig a vacsora az asztalra kerül, beszélgetek feleségemmel a napi eseményekről.

Utána, míg feleségem rendbehozza a konyhát, egy fél óracsúrára kezembe veszem a hegydűmet. Ez az a félóra, amelyik egészen az enyém.

Aztán, hogy sétáljunk is, egy kis kerülővel megyünk le ketten az Otthonba.

Ugy érzem, hogy itt az állandó vitatkozás megbeszélés, előkészületek levegőjében, a munka és a küzdelem emberei között van a helyem vállalva, végezve a mozgalom mindennapi munkájából, feladataiból azt és annyit, amit csak amennyit vállalhatok és végezhetek.

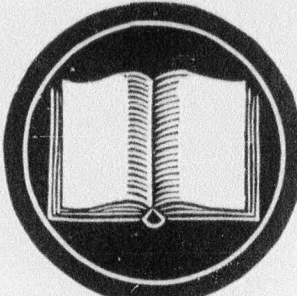
Tíz órára hazaérünk. Még egy kicsit olvasgatok, aztán még egy kis csöndes beszélgetés és ezzel vége egy napomnak, egy olyan napomnak, amilyenek sűrű egymásutánban sorakoznak az esztendőnkben.

(Egy vasmunkás)

МЕНТОР

**МОДЕРН
КӨНҮЕК
МОДЕРН
ГРАФИКА**

АНДРАССЫ УТ 17

KNER
ERZSÉBET
KÖNYVKÖTÉSZETE
V., ALKOTMÁNY-U. 20
TELEFON 248-11

KORUNK

Világnézeti és irodalmi havi szemle. Szerkeszti: Dienes László
Egyes szám ára: 2.40 pengő. Budapesti kiadóhivatal
II., Bimbó-utca 15, II. 4.

Die Literarische Welt

Német irodalmi hetilap.
Szerkesztő: Willy Haas.
Berlin, W. 35, Potsdamer-
strasse 123 B.

BAUHAUS

A desszai „Bauhaus“ folyóirata
Szerkeszti: KÁLLAI E. Dessau

Die Neue Bücherschau

Szerkeszti: G. POHL
Berlin W. 62, Luther-
strasse 13.

Die Weltbühne

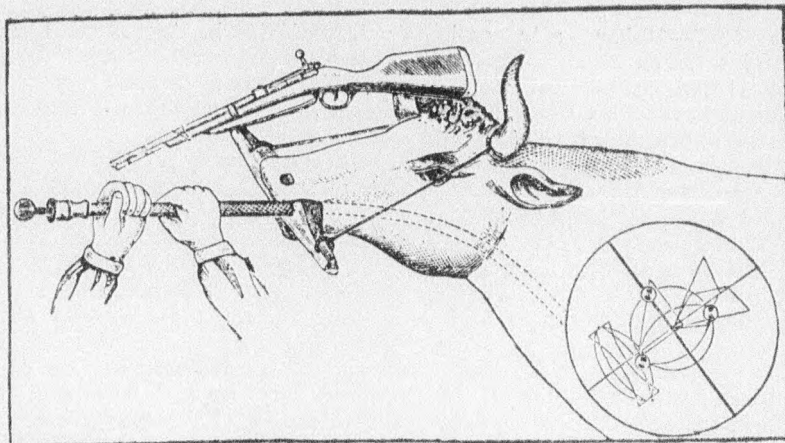
Szerkeszti: S. Jacobsohn
Berlin-Charlottenburg
Königsweh 33

SIMPLON

Nagykávéház VIII., József-körút 8
Tel.: J. 320-34, 320-36
Írók, művészek találkozóhelye. Nyitva egész éjjel.

Magyar Korona Nagykávéház

Budapest, VI., Andrassy-út 12 * Írók és művészek találkozóhelye * Polgári árak

Max Ernst

48-49

A FASCIZMUS MÉRLEGE

Az olasz fascizmus jelentékeny összegeket költ propagandára. Sokan vannak olyanok, akik megszedítve a diktatura ügynökeitől, elhiszik, hogy Itáliai dolgozik és fejlődik. Az olasz sajtó teljes egészében fascista cenzura alatt áll és parancsszóra csalsa a nyilvánosságot. Egyetlen olasz újság sem beszél esőökről, munkanélküliségről és soha egy szót sem ejtenek arról a borzalmas gazdasági krízisről, mely alatt Olaszország jelenleg szenved. A *Monde* a legszigorubb tárgyilagosság gondosságával és a legallaposabban ellenőrzött információk alapján nyújtja olvasóinak az alábbi mérleget, melyből kitéűnik, hogy a fascista kormányzás miibe kerül.

1. Olaszország jelenlegi helyzetét röviden a következőkben összegezhetjük: Az olasz ipar a csődhöz nagyon hasonló állapotban van. Az egyes iparágak egymásután sorvadnak el. A selyemipar helyzete válságos: 1926-ban a selyemexport 3.677 millió volt, 1927-ben alig érte el a 2.889 milliót. A pamutipar nagyrészt a múlt tartalékjaiból él. 1927-ben az amerikai nyersáru behozatala az elmúlt évekhez képest 33%-os esökkenést mutat. A gyapjuipar kénytelen volt behozatalát korlátozni a gyártási költségek legszélsőbb határáig. A műselyemipar kénytelen volt a főváros csaknem összes vállalataiban leépítéseket eszközölni: a «Snia Viscosa» társaság forgalma egy milliárdról 800 millióra, a «Varedo» 100 millióról 50 millióra esökkenett.

Az automobilipar, mely a fascizmus előtt szépen fejlődött, most alapjaiban rendült meg. 1927 első hónapjaiban még 7948 autómobil exportáltak, 1928 első három hónapjában csupán 5374 autómobil. A külföldi tőke újabb belépése folytán a legjobb iparok idegen ellenőrzés alá kerültek. A vasipar és kohászat teljes csődben van: csaknem az összes vállalatok elvesztették tőkéjük legnagyobb részét. A hajózási vállalatok válságban hajóznak. Az idegenforgalmi ipar több mint 50%-kal fej-

lődött vissza, a bőrpar, a papirpar stb. teljes zavarban és visszafejlődésben vannak. És így van ez csaknem az összes iparágban.

2. A földművelés súlyos válsággal küzd. A lírának 3.65-ös kurzuson való előkészítés nélküli bluffos stabilizációja végzetes volt az exportra. Gondoljuk csak meg, hogy a gazdag Franciaország a közelmúltban alig merte valutáját 1:5 arányszám alapján stabilizálni és Belgium, amely szintén jóval gazdagabb Olaszországnál, csak 1:7 arányban stabilizált. A földeknek, amelyeken a gabonaneműeket kultiválják, mindig kevesebb és kevesebb a hozamuk. Az oly nagy zajjal hirdetett gabona «csata» (a fascizmusban minden csata) is rosszul ütött ki. A fascizmus berendezkedése előtt, 1925-ben, közel 65 és fél millió mm gabonát arattak. A «csata» után, a hivatalos fascista jelentés szerint, 1926-ban 60 milliót, 1927-ben 53 milliót. A zabtermés 1925-ben meghaladta a 7½ millió mm-t, 1927-ben csak 4½ millió termelt. 1925-ben közel 28 millió mm kukorica termelt, 1927-ben 22½ millió mm. Egyéb speciális terményeknél is csaknem ilyen a helyzet. Adóktól megbénítva és fascista milícia eltartására kötelezve, a termelők állandó nyugtalanságban élnek.

3. Az olasz kereskedelem helyzete napról-napra rosszabb lesz. A hivatalos statisztikák neveltségesen csálnak. Az igazság az, hogy a kereskedelmi mérleg passzívája, azaz a behozatal és a kivitel közötti különbség 1924-ben 643 millió arany lira volt, amely 1926-ban 939 millióra és 1927-ben 1259 millióra emelkedett.

4. Az állam pénzügyi helyzete bizonytalan. Az ugynevezett hiperbolikus emelkedés napról-napra esökken. Az adók emelkednek, a jövedelem esökken. 1926-27-ben a pénzügyi deficit precíz számítás alapján 1.589 millió volt, 1927-28-ban csak emelkedhetett. 1925-26 pénzügyi év kilenc első hónapjában az állami bevételek 15.627 millióra rugtak, 1926-27-ben

munka

14.386 millióra és 1927—28-ban már csak 13.578 millióra. Ezzel szemben minden tagadás ellenére a kiadások erősen emelkedtek.

5. A világ összes államai közül Olaszország az, ahol abszolút számokban kifejezve legtöbb bukás van; iparához viszonyítva kilenc-tízszer annyi, mint más államokban. A fascizmus előtt, 1921-ben átlagban 321 bukás esett egy hónapra, 1927-ben 975. 1928 márciusában 1227 bukás volt, amely ezideig precedens nélkül áll az egész világon. A komoly olasz tőzsde nem létezik többé, az értékpapír-üzlet minimális, az árak hamisak.

6. Olaszországban több mint 1 millió munkanélküli van. A hivatalos jelentés, melyet az újságok nem közöltek, nehogy a nagy nyilvánosság tudomást szerezzen róla, 1928 januárjában 439.211 teljes és 76.327 részleges munkanélkülről beszél. Ezek a számok azonban csak azokat a munkanélkülieket tüntetik fel, akik hivatalos segélyben részesülnek, tehát a tényleges szám felénél is kevesebbet.

7. Csak a katonai kiadások növekedtek. A hivatalos adatok szerint a katonai, tengerészeti és aviatikai célokra 1924—25-ben 3781 milliót, 1925—26-ban 4.287 milliót és 1926—27-ben 5028 milliót költöttek. Bizonyos, hogy 1927—28-ban ez a szám még emelkedett.

8. A tisztn katonai kiadások mellett szerepelnek a gyarmatügyi minisztérium kiadásai. Ezek a kiadások az 1924—25. évben e célra fordított 259 millióról 1925—26-ban 454 millióra, 1927—27-ben 690 millióra emelkedtek. Természetesen 1927—28-ban ez a szám csak nőhetett. Olaszország gyarmatainak lakossága alig emelkedik egy millió fölé, ami azt jelenti, hogy Olaszországnak, gyarmatain élő minden szerencsétlen néger, beleértve öregeket, asszonyokat, gyermekeket, évenként cca 700 lírájába kerül.

9. A fascizmus tönkretette úgy a belső, mint a külső hitelt. Senkisésem akar többé kölcsönözni az államnak, mióta a kincstárjegyeket nem váltották be és amióta a nagy «Littorio»-kölcsön óriási fiaskóval végződött. Most minden olaszt kényszerítenek kötelező letét adására: azaz minden kereskedő (egyedülálló dolog az egész világon) köteles biztosítékot adni. Mindenki, akinek egy bizonyos jövedelme van, köteles egy bizonyos összeget letenni, mint garanciát... «kincstári tévedések ellen». Nyilvánvaló, hogy a fascista kormány rövidesen nem tudja többé fizetni a nyilvános kölcsönöknek kamatait. Ez év június 15-én Volpi, az akkori pénzügyminiszter kommunikét adott ki, melyben tudatta, hogy a kincstár csak a legnagyobb erőfeszítések árán tudja a júniusi szelvényeket beváltani. Olaszország annyira diskreditálva van, hogy nem képes Amerikában a legkisebb kölcsönt sem megszerezni, még az állam összes jövedelmi forrásainak biztosítékul ajánlása mellett sem. Az olasz járadék alacsonyabban áll az összes többi államok járadékánál, ideértve Lengyelországot

és Jugoszláviát is. Az amerikai szenátus ez év május 4-i ülésén az USA egyik legtekintélyesebb embere, Harrison szenátor így nyilatkozott: az olasz kölcsön nem érdemel bizalmat és a gyakorlatban eladhatatlan.

10. Olaszország Európának az az állama, ahol az árak a legmagasabbak. A lira stabilizációja ahelyett, hogy olcsóbbodást okozott volna, további áremelkedést idézett elő. A felemelő árak, a forgalom csökkenése, az általános bizonytalanság a kereskedelmet súlyosan érintik. Rosszul termelnek és keveset adnak el. Ma Lean, amerika katonai attaséja, Rómában az eladás arányszámának 40%-os csökkenését állapította meg. De ez a csökkenés valójában még nagyobb. Elég, ha megfigyeljük, hogy a kávéházakban, bárókban, hotelekben kötelező helygilletékből befolyó összeg 25.2 millióról 12.2 millióra esett, ami több mint 50%.

Ezért a szerencsétlen helyzetért a fascizmus felelős. Az olaszok elviselhetetlenül meg vannak adóval terhelve. Ezen felül közel 3 milliárd forintot fordítanak a fascista testületek és intézmények fenntartására és hat vagy hét olyan speciális melicia fenntartására, melyeket a civilizált államok közül egyedül Olaszország képes elszívni.

A fascizmus tönkretette a hitelt. Az 1926 november 6-i végzés szerint a fascizmus visszaállította a kincstárjegyek beváltását és a «Littorio»-kölcsönrel átváltoztatta 23.504 millió összegű bonra. Ám a Littorio-kölcsön teljesen megbukott. Hosszu ideig, az új kölcsön szelvényeit tipográfiai kifogásokra való hivatkozással még csak letétbe sem helyezték. Ebből jogal következtetjük, hogy előreláthatólag a fascizmus nem fogja megfizetni nyilvános kölcsönait és előbb vagy utóbb devalválja, vagy teljesen eltörli.

A kereskedelmi tengerészet bevételeinek csökkenése bizonyos tekintetben a «Mafalde» szerencsétlenségének tudható be, amelyet egy kormányvégzés, melyet tisztn üzleti spekulációból publikáltak, hajózásra alkalmasnak nyilvánított, jöllehet az teljesen rozzant állapotba volt és ki kellett volna kapcsolni a hajózásból. Ez a jólismert tény teljesen diszkreditálta az olasz hajózási vállalatokat.

Végül, hogy mesterségesen fentartsák a líra árfolyamát, a fascista kormány kényszerítette az olasz ipari tőkét az eladósodásra és önállóságuk feladására. A kereskedelmi és ipari vállalatok részvényeit felduzzasztották és azok valójában hivatalos kurzusuk felénél is kevesebbet érnek. Hogy egy, a valóságban nem létező ipari fejlődés hitét keltse, a fascizmus inflációt idézett elő az ipari részvényekben. Így a vállalatok részvénytőkéje 1926-ban 23.421 millió volt, már 1927-ben 42.736 millióra emelkedett, az csaknem kétszerese a reális számoknak. No minden papírkibocsátás a valóságban hamis. A bluff eredménye pedig csakis bukás lehet. Ime a fascizmus mérlege. „Monde”, 1928 VII

Furcsán hangzik, de a ráncszakadt eredmény azt mutatja, hogy Magyarországon zenéről írni káros dolog, meggyőződéssel és lelkesen írni pedig egyenesen véték. Vétkezünk ezzel az érdeemesek, hivatottak és becsületesek ellen, egyfelől mert pártfogoljuk őket s ezáltal csakis ártunk nekik a kegyosztó, egyedül üdvözítő hivatalos tényezők szemében; másfelől viszont azért, mert hangos szavunkkal felpiszkáljuk ezt a szemet: a hivatalos tényezőknek zenei ügyek iránt eddig áldásosan behunyt szemét. Immár ott tartunk, hogy a régi állapotot, azt a hivatalos közönyt sirjuk vissza, amely ellen ezeltűt kikeltünk s amelynek megváltoztatására törekedtünk. Ha a Fülharmoniai Társaság működését bíraltuk, egyik ügyvezetője nyomban ott temett és ékesen kifestett gazdasági okokkal magyarázott meg mindent: rossz műsort, rossz karmestert, rossz közreműködőket. A hivatalos szubvenció hiányával indokolták meg úgy a hiányzó vagy selejtes újdonságokat, mint az illetéktelen karmesterek túltengését és a tehetőségtelen, de befolyásos vendégszereplők fellépését. Ha a vidéki zeneélet fellendítéséért beszéltünk, zeneegyesületek alapítását sürgettük, a szakfolyóiratok fenntartásáért küzdöttünk, mindíg egy és ugyanazt a gyógyírt emlegették viszonzásul: a hivatalos támogatást. Ez volt az univerzális orvosság, amelytől minden szenvedő és elégedetlen biztos javulást és egészséget remélt.

Nem esoda tehát s némileg menthető, ha e szüntelen panaszok hallatára néhány javíthatatlanul naiv és megrögzötten optimista ember rugdalni és döngetni kezdte a hivatalos épületek kapuját s pénzt követelt zenére ott, ahol a zenét anyagi áldozatok szempontjából még alig tették komolyabb elbírálások tárgyává. S ime bekövetkezett az alig várt esemény: a hivatalos tényezők e lármára végül is figyelmessé lettek, érdeklődni kezdtek — persze a hozzájuk közelállóknál és most már néha elolvasták (a vizállás-jelentés után) a lapok «Művészet»-rovatát is... Végre feltárult a pénzszekevény esikorgó ajtaja és előkerült az első zenekultúrelőokra áldozott összeg: 100.000 pengő Dohnányi és a Fülharmoniai Társaság párizsi és londoni hangversenykörútjának megrendezésére.

Ne firtassuk ezt az esetet. Még akkor sem, ha egyébként csatlakoznánk azokhoz a francia és angol világlapokhoz, amelyek Dohnányi karnagyi képességeiről és a zenekart illető nevelőhatásáról lesújtóan kedvezőtlenül vélekedtek. Örülünk annak, hogy száz magyar zenész, Magyarország első zenekarának tagja európai körutat tehetett, láthatott, hallhatott s szemhatárát bővíthette. Kulturbefektetésnek tekintjük ezt az utat, amely talán meghozza a maga

gyümölcsét. Utóvégre lehetetlennek tartjuk, hogy száz zeneművész érzéketlenül járja be a világot, ne gyűjtsön tapasztalatokat, ne hasonlítson össze s ne vonja le az összehasonlítás tárgyilagos következtetéseit... A baj ott kezdődött, hogy ezt az adományt oly intézkedések és kinevezések koszorúzták, amelyek kétségtelenül bizonyítják, hogy a zenei ügyekkel szemben eddig elfoglalt semleges álláspont az egész vonalon megváltozott. A hivatalos körök a maguk módja szerint észrevették — a zenét és észrevették, hogy itt a kegyosztás, kitüntetés és jutalmazó elhelyezés számtalan alkalma hevert parlagon. A felszálló pénz- és címszag viszont felütölte azoknak orrát, akik a társadalmi pozíció és biztos jövő szempontjából eddig csak vajmi kevésbé csábos «szabad» művészeteket mellőzték és lenézték. Hirtelen támadt vonalmat kezdenek érezni olyanok, akik eddig inkább csak politikával, vagy legfeljebb az — adott esetben és kellően olajozott mentalitás mellett ugyancsak lefölközhető — irodalommal foglalkoztak. Közledek az idő, mikor magasrangú és még kellemesebb körülményekre vágyó urak már nem csupán drámákat írnak majd, hanem operákat is, karmesterek vagy rendezőkül csapnak fel és hangverseny- illetve tanulmányutakra küldetik ki magukat — lehetően Nizába vagy Monte Carloba, a zenei műveltség e közismert történelmi gócpontjaiba.

Uj helyzet előtt állunk: zeneéletünkre a hivatalos körök tették rá kezüket. S hogy ez mit jelent, azt röviden összegezhethetjük. A régi és az új korszellem művészei eddig magukra hagyatva, egymás között viaskodtak világnézetükért, meggyőződésükért, közönségük- és sikerükért. Most tapasztaljuk csak, hogy ebben a hivatalos közöny által megbélyegzett és biztosított kiközösítettségben sok hátrány volt, de — sok előny is. Most ugyanis egy harmadik fél avatkozott bele a küzdelembe s hogy melyik fél mellett vont kardot, az eleve nem lehetett kétséges. A reakció hivatalos támogatást nyert és ezentúl már a hivatalos jóváhagyás zászlaja alatt szervezkehetnek. Szervezkedése politikai életünk nagy egységspártjának kialakulására emlékeztet. Itt is, ott is meglehetősen különböző kulturfokokat képviselő, eltérő világnézetű, sőt idegen végecélu pártcsoporthok közeledtek egymáshoz és tömörültek össze egy közös érdek nyomása alatt. Itt is, ott is egy mindennél inkább rettegett, elfojtandó, letiprandó ellenséggel szemben fogtak össze az egyébként csak laza baráti kapcsolatot érző elemek. A kialakulófélben levő zenei egységspárt ugyanazt a külső és belső helyzetképet tárja elénk, mint idősebb politikai testvére, amelytől hatalmát és befolyását nyeri.

Hubay és Dohnányi másfél évvel ezelőlt megtörtént kibékülése nemcsak fontos tünet, hanem egyúttal jelkép is volt: kimutatta, hogy a helyzet immár erősebb, mint a személyes rokonszenv és hogy a levitélő korszak különböző stílusai könnyen áthidalható ágazatokká, közös nevezőre hozható, szelíd változatokká tömörülnek és lényeges akadályt dehogyan is képeznek, amikor a haladó mozgalom együttes visszanyomására kínálkozik esély. Kissé több vagy kevesebb Brahms- vagy Wagner-epigonizmus, kissé több vagy kevesebb mesterségbeli tudás és készség dehogyan is számít, ha oly művészet bontogatja szárnyát, amely előtt magánügyeik, egymás között hánytorgatott előnyeik, hátrányaik egyformán semmisnek halványodnak el. Hubay még saját korának sem volt jelentős tényezője. De mit adhat nekünk Dohnányi, a háborúelőtti burzsoázia ezüsthangan idillikus dalnoka, aki mint alkotóművész nem tett egyebet, mint hogy néhány árnyalattal üdöbbre színezte Brahms tehetetlen mélabuját és kissé kecsesebb köntösbe öltöztette Wagner terebélyes pátoszát? Mit jelenthet nekünk valaki, aki kényelmesebb postakocsijáratokat javasol, amikor a világ a gyors légiforgalom rendezésén töri a fejét? ... Az ifjúság feszülten tekint Kodály Zoltán felé, vajjon belép-e az egységes pártba, vagy sem. Kodály a magyar népdalból kiindulón akar irányt jelölni és stílust kielemezni az új magyar műzene számára. Ebben a főrekvésében gátolja, zavarja a jelen; legszívesebben leeresztené Magyarország zeneboltjának vasredőnyeit és kiakasztaná a táblát: «Átalakítás miatt zárva». Szeretné lebecsültani a határsorompókat és egy időre kirekeszteni a külföldről háborgóan beözönlő, kedélyeket nyugtalanító és minduntalan állásfoglalásra, öt pedig védekezésre, elhárításra kényszerítő eszméket. A multak hagyományaihoz visszatérő Kodály nyugalmat és kikapcsolódást keres s mindezt aggasztóan inkább találhatja meg az egységspárt, mint az ellenzék oldalán. Gondolatmenete szükségszerűen az előbbi táborba vezérli őt s e tábor vele egy oszlopos, rendezett agyu taggal és híveinek tekintélyes seregével bővíti ki...

Marad Bartók Béla, a közéletől félrevonult forradalmár, aki messze elkerüli az egységspártot, de nem segíti a körülzártan fuldokló ifjúságot sem. Bartók, a munkáival elfoglalt lángész, nem avatkozik bele a harcokba; dolgozik és a személyes aktivitástól való idegenkedésében arra szorítkozik, hogy hébe-hóba szolidaritását fejezi ki Kodály mellett, noha ma már nyilvánvaló, hogy e szolidaritás fontos előfeltételei lassanként megszűntek. Az eredeti közös alaphoz az idők folyamán számos deszka kordult el és hullott ki; az állvány veszélyesen ropog és inog, — de Bartók úgy tesz, mintha mitsem venne észre és tulzolt igyekezettel őrzí a

külszint, amelyen már minden jobb szemű ember átlát. Gépiesen hangsúlyozott szolidaritása egyre veszít fogalmi tartalmából, dekoratív formává válik s végül üres pózzá merevedik meg. Az ellenzékben szinylődő ifjúság eped egy jó szava után, vágyik a tanácsára, utbaigazítására, de Bartók némán szolgáltatja ki ezt a felserdülő nemzedéket minden kinzó művészi kétegyének, zavarának, szomorú elhagyatottságának.

E fiatalság haszonlesőbb, élelmesebb része megtántorodik és menedéket keres az egységspárti litánok árnyékában, akik már önmaguk igazolásául is szívesen fogadnak be derestefjú körökbe néhány fiatalabb legényt. De az elszámtak, kitarotók és bátrak ugyancsak vigasztalan körülmények között tengődnek. Mitévők legyenek? ... Kodály népdalelméletén felépített tanítási módszere számos zsidó növendékénél tragikus belső meghasonlásra vezet. Hogyan fejlődjenek tovább ebből a népdalkincsből, amely nem az ő népük dalkincse? Önkényes, mesterséges, szervetlen mű-fejlődés lenne ez. Ők eredményesen csakis a maguk népdalbázisáról indulhatnak el; ezzel viszont kirekesztenék magukat épp abból a közösségből, amelybe mint Kodály hívői belekiváncsoznak. De a kiváló zenepolitikus magyar tanítványai is belátták már a népdalátírozás elméleti és gyakorlati tarthatatlanságát; érzik, hogy a népdalból tanulhatunk ugyan, végtelen sok és mély megismerést szerezhethetünk magunk és fajunk lelkiéletére vonatkozóan. De a népdalt a műzene eszközeivel «átírni», aláfesteni, kimagyarítani, felékesíteni nem lehet: ez mindig csak felemás korösszerzeményeket eredményezhet, amelyekben az összeragasztott népi és műelem fuldokolva kapkod levegő után, mert az átíró egy közös tüdőt rakott beléjük s azon keresztül egyikük sem vehet rendes lélegzetet. Az átírt nem is annyira a belföld, mint inkább a külföld számára gyártott ekzotikum, amely rövid ideig és szokatlanságánál fogva tetszik (mint Grieg hasonszörü kísérletei) s aztán odakerül, ahová való, — a selejtes izlésre számító ponyvairodalom közé... Követeljük, hogy a népdal a maga érintetlenségében szólaltassák meg előttünk s visszautasítsuk mindenféle adagolást és csomagolást. Nekünk nem kellene a stancik és tiltakozunk az ellen, hogy sokaknak a népdalpropaganda csak ürügyül szolgál arra, hogy stancicliákat a világba kicsempésszék.

Mitévők legyenek tehát azok, akik mindezt átérzik és belátják? ... Utjuk kettős. Akinek szárnya van, az repüljön előre. Repüljön előre az új korba és térjen vissza hozzánk e kor olajágával. A zseni mindenkor megtalálja saját feladatát, egyéni célját és külön teendőit. Az egyszerű tehetség pedig legyen alázatos és szolgálja a közjót s a közösséget. Rengeteg munkálatom vár itt reá. Egy kimerülő nagy társa

dalmi osztály — a munkásság — most alakítja át korszerűre az eddigi világszemléletét s most kapcsolódik bele öntudatosan a nemzetközi kulturéletbe. A munkás többé nem elégedhetik meg azzal, hogy majmolja a polgár magatartását s válogatlanul habzsolja a polgárság felhalmozott kulturéértékét. Kritikára, tudatos rostálásra, jól megfontolt kiválasztásra van szüksége, hogy ne merüljön alá az anyagban, hanem urrá legyen felette. S ennek csakis egy módja van: ha

a mai álláspontja szerint s a jelenkor követelményeinek megfelelően választja ki a magának megfelelő a kultúra minden ágában, úgy az irodalomban, mint a képzőművészetek terén és a zenében. A vele együttérző fiatalok kötelessége, hogy a sajátos munkászeneélet felvirágoztatásánál segédkezet nyujtsanak s arról gondoskodjanak, hogy a munkás a neki megfelelő a megfelelő előadásban megismerje és beidegezze.

Jennitz Sándor

FINISH

*Szárnycsapásokat hallok távolról éjjelente,
vig kiáltozást keletről, fellobbanó kukorékolásokat,
ó tollaszkodó éjjel tyúkülőkön csipogó csillagok,
készülj világ
legboldogabb valamennyi létező között,
a Jangcsekiang fölött Európa nyakára köszörülődik a hold,
fényesedj dalomtól!*

*tűnik a hajnal kedves arca újból, látom én már a szép
mézes mongol mosolyt,
uj Emese álma hömpölyög a steppeken át!
a Góbi-sivatagról rikoltva száll fel
a vörös kakas,
a rizsevők, a kenyérhéjragcsálók,
a krumpli jámbor diétásai
ráemelik arcuk —
világ urai, buzgó császárajaink,
szörnyű mania usztatja sáskarajait virágzó vetésitek felé!*

*Harc az igazságért! Szabadság! Szabadság! — áramlik ordító
forgószél gyanánt
e sőpredék, mit a nap ver fel maga előtt kelet nyíló láthatárain
tornyok reccsennek, határok törnek, bőgve kéllábra ugrik az Ural,
a Westminster borzasan nyivákol a ködben —*

*Halál rá! Győzelem! — fut a taréjos szél, dühében felforr
a britt óceán,
drága Európánk
borítsd szoknyádat fejedre, menekülj, elrabolnak újra
bekerítenek!
éhség s a ragályos Monszun-szél hozza
az éneklő szárnyast
mely kiált, kiált
nincsen semmi veszteni valónk
ó szerle felcsattanó pörölő tűznyelvek, zászlók! és te, lángom,
dadogó
szerelmes válaszom a nap esőkoló susogásaira
ne rettegj elsőnek felcsapni szárnyaid.*

Illyés Gyula

munka

H. BARBUSSE: KINA MUNKÁSSÁGA

A világ egyik legnagyobb országáról van szó. A földgömb legnépesebb országáról, a földművesek 300 milliónyi tömegéről és a munkások tizmillióiról.

Kinában a nacionalisták győzelme látszólag megoldotta a helyzetet. Valójában azonban nem így van. Azt, amit kínai forradalomnak neveztek, eltávolították céljától, valódi indítóokát meghamisították, következményei most súlyosan terhelik Kínát és a kínaikat s miként ez a világtörténelemben gyakran megtörténik, e pillanatban az oligarchikus ellenforradalmat szolgálja. A lelaposított, megvérezett nemzet kebeléből hatalmas segélykiáltás tör elő.

A kínai munkást már munkábaállításának első percében kihasználja a közvetítő, aki illetéktelenül fölveszi fizetésének egy részét, míg egy másik részt soha meg nem térülő kauciók, főleg azonban a számos és nagy pénzbírságok emészlik föl. A kínai munkás naponta 12—16 órát dolgozik, sokszor (Shanghai selyemgyárakban) 20 órát, bányászokban 12 órát. Megtörténik azonban, hogy a bányász 24 órát marad egyfolytában a föld alatt. Az étkezésre szánt 30 percet csak egyes üzemekben engedélyezik, máshol evés közben is dolgoznak. A munkás napjában csak egyszer hagyhatja el munkahelyét, még akkor is, ha többször kellene félreeső helyre mennie. A túlfeszített munkának ez a zsarnoksága annyira letöri az embereket, hogy munkaidéjük után mozogni sem tudnak, ezért munkahelyük közvetlen közelében, az utcán alszanak. A legtöbb közülük különben sem tudna lakásért fizetni. A munkások kénytelenek kiesinyeiket magukkal vinni a munkába. A kínai kapitalisták alaposan kihasználják a gyermekmunkát is. Shanghai-ban 12 esztendősnél fiatalabb gyermekekből áll a személyzet 25 százaléka, az angol üzemekben 17, az olasz és francia üzemekben 16 százalék.

A munka számára nincs védelem, nincs biztonsági rendszabály. Ha a munkást munkakörében halálos baleset éri, a munkáltató szokás szerint 20 vagy 30 dollárt fizet a hátramaradt családnak, de ez nem törvényes kötelessége. Ha a munkás megbetegszik, megcsönkul, vagy megsebesül, minden teketória nélkül kifelétek az üzemből. 100 kínai munkás közül 70-nek nincs egyetlen szabad napja az év első hónapjától az utolsóig, legföljebb ujesztendő körül, akkor azonban nem kap fizetést. Vannak munkahelyek, ahol a terhes asszony születés előtt 14 napos fizetés nélküli szabadságot kap. De gyakran megtörténik, hogy a gép mellett, munkaközben szüli meg gyermekét és nyomban utána ismét munkába kell állnia.

Gyermekek havi 3—6 dollárt keresnek napi 16 órai munkával. Kis üzemekben gyermekek

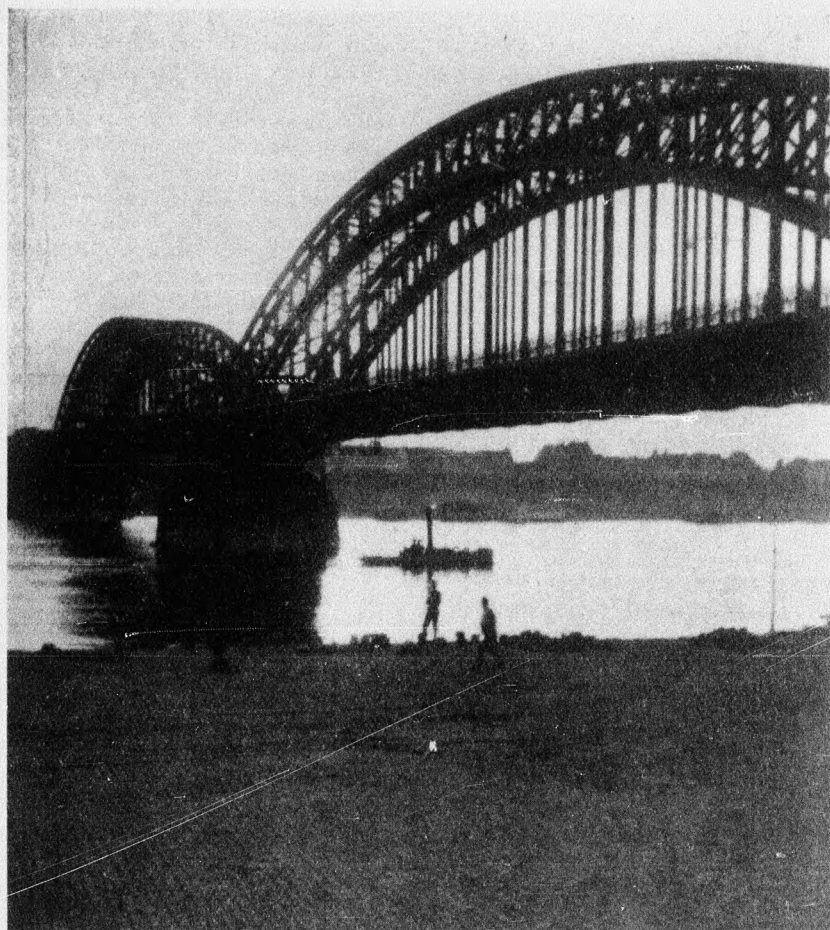
és fiatalok nem kapnak fizetést, csupán ellátást. A munkások fizetése heti 2 dollár cent (konzervgyárak) és 26 dollár (textilmunkások) között váltakozik. Az átlagfizetés 11 dollár. Ha egy négytagú családot tekintünk (2 gyermek), melyben úgy a férj, mint a feleség dolgozik (nagyon ritka eset), ketten együtt átlag nem keresnek többet 17—18 dollárnál (11 és 7). Hogy nagynehezen meg tudjanak élni legalább 21 dollárra volna szükségük.

Pillanatnyilag megsemmisítették a munkások mozgalom életerejét. Most a földművesek Kínai főlészabeditásának aktív bajnokai. Az ország nagyobbik felében eredményeket értek el, de szörnyen üldözték és gyötörték őket. Államcsinje óta *Csang-Kai-Sek*, a reakciós erők ismert vezére és ő a Parasztok Szövetségét, a parasztforradalmárokat, akik a rokkantak az uzsora, az aránytalan haszonbérék, a kizsákmányolás, a katonaság zsarolása ellen küzdöttek, annyira megrendszabályozta, hogy az már a kiirtáshoz hasonlított. Május hónap folyamán Mah-Sunk-Tcheng, Sui-Hstang, Csiang, Honang-Ang és Chtoun-Tohiani, Houpe-tartomány ebben az öt járásában a földadót fizető földbirtokosok felbérlett banditái segítségével legyilkoltak 1060 parasztot, köztük a Paraszt Szövetség harcosait. Ezeket a rabokra szabadlították. Az ellenforradalmi tábornokok 11 járásban 1300-nál több földműves irtottak ki és 300-nál több parasztházat gyújtottak föl. Ezenkívül ezernél több súlyos sebesülés történt. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy különböző értesülések szerint 1927 szeptemberében Honan tartomány egyetlen járásában Fan-You-Hsiang büntető expedíciója vagy 80.000 parasztot irtatott ki nem és korra tekintet nélkül, akkor kétségtelenné válik eldöntünk, hogy Kínát szakadatlanul a vér önti.

Anglia kiirtja a kínai munkásokat! „Lefejezés a legjobb ellenszere a kínai munkások sztrájkjának” —mondja a Daily Mail. A nagypolitikai államok hivatalos képviselői résztvesznek a tömeggyilkosságban. Az angol, francia és amerikai rendőrség hajtóvadászatot indít a munkások ellen és kiszolgáltatja őket a kínai börtönöknek. Mihelyt a munkások és parasztságot valahol teret hódítanak, a japán, angol, amerikai és francia hadihajók tüstént közbelépnek és segítenek a kínai reakciónak, hogy megsemmisítse a mozgalmat, amely alülről jött.

A munkások mozgalom veszélyben forog. Annyi hullát cipel magán, hogy kénytelen a parasztmozgalom mögött vánszorogni, amely a maga kiterjedtségében és mélységében elfojt hatatlan. A világ proletáriátusának jövője szempontjából fontos, hogy ez a két mozgalom minél előbb egyesülhessen és egymással váltakozva harcoljon.

Ford. Balogh Vilmos

Reiter László felvétele

SZABÓ ERVIN

HALÁLA UTÁN TIZ ÉVVEL

Magános ember a tömegek élén. Mióta a szocialista mozgalomban a jövőnek gondja a dolgozó osztály ügye, a gondolatokat termelő ember és az elméleteket megvalósító seregek összefüggése fontosabb és komolyabb lett. Nincsenek vezetők, akik szerencsés helyzetük elszigeteltségéből látszólag irányíthatnák az időket, csak a tömegek husából, elszánt akaratuk gyökeréből teremhetnek vezérei a szocialista munkának. Hogyan lehet valaki az élen mégis magános ember? Valóban vezér volt-e Szabó Ervin? Azok közé az ideális egyéniségek közé tartozott, aki-

ket valamely gondolat egész életére eltölt és viszi, sodorja a halálig. Munkájával sohasem készülhet el, mert szenvedélyesen küzdök az igazsággal. Marx eredményeinek propagátora és továbbfejlesztője; amint azonban mesterének alkotása, a Kapital, tizenhat éves belső harc után csonkán maradt, s az utolsó megkezdett fejezet az Osztályok címet viseli, úgy Szabó Ervin legnagyobb tervéből, az Osztályharc Elméletéből sem valósult meg semmi. A legfontosabbat egyik sem tudta elmondani.

Nem marxista volt a szónak betűszerinti ér-

munka

telmében. Világos és szabad szellemisége önállóan oldotta meg a feladatait, tanulni akart nemcsak a szocializmus nagy tanítójától, de barától és ellenségtől is, legfőképpen pedig a változó évtizedekből és tanulni kívánt a ködös kezdetektől szervez intézményekké nőtt munkásmozgalom problémáiból. Mégis elválaszthatatlan a neve Marxtól, tovább építette a kapitalista gazdasági rend kritikáját és a történelemnek új — nem éppen szerencsésen — materialistának nevezett látását. Marx és Engels műveinek gyűjteményes kiadását szerkesztette és a megjelent két kötet sok serkentő elhatározás forrása lett. Szabó Ervin bevezetései és a szerkesztői jegyzetek kincsei a szocialista irodalomnak, itt bontakozott ki az egyetlen önálló magyar munkása a szocializmus tudományának. Mivel építette messzebb ennek a tudásnak a lépcsőit? A világháborúra vezető vámpolitikának, gyarmatosításnak és imperializmusnak ismételt analízise, a proletárság küzdő eszközeinek átvizsgálása, szakszervezeti és szövetségi élvek és gyakorlat bírálata, a sztrájk elmélete, amelynek a dolog természeténél fogva Marx munkásságából hiányoznia kellett. Egy mondata az egyik kis bevezetésnek legjobban megvilágítja alkotó és termékenyítő erejét; azt írja a munkásbiztosításról (Marx—Engels II. 329.): «Kétségtelen, hogy a munkáltatók a biztosítás költségeinek reájuk eső részét is, mihelyt tehetik, áthárítják, áremelés és bércsökkenés útján a munkásságra. Vagyis a kötelező munkásbiztosítással a munkások nem kapnak többet, mint amennyit pusztán munkabér formájában azelőtt is megkeltt szerezniök.» Ime az egész kapitalizmus, amely a munkásmozgalom megnövekedett erejének halála alatt enged a formákban, de kerülő úton visszatér a lényeghez, a kiméletlen kiszákmányoláshoz. Benne van ebben a vízcseppben az egész rendszer természetrajza, a piac, ahol a nyereséget realizálják, a bérek leszorításának módszere és a szociálpolitika kétszínűsége. És benne van az osztályharc céljait és eszközeit bíráló figyelmeztetése a hasítóan éles fogóknak.

A történelem szocialista ujraírásából is kivette a részét. Könyve az 1848—49-es társadalmi harcokról nemcsak a nagylelkű nemes-ségről szóló legenda könyörtelen szétszaggatása. A forradalmi erők kifejlődésének, győzelmeinek és vereségének gondos vizsgálata ez a műve.

A lélektan tudománya még csak megszületésben volt, mikor a szocializmus alaptanításait megfogalmazták. Legfontosabb kötelessége az újabb szocialistáknak, hogy ezt a két testvér tudás-ágot, amelyek egyképpen a társadalmilag leghasznosabb életformát keresik, összekössék egymással. Szabó Ervin a magyar gyáripar, a műhelyek viszonyainak tárgyalásánál hangsúlyo-

san emeli ki, hogy a közgazdasági számok mögött lelkiségek, egyéni sorsok, családok hányódása, kevés öröme és gyors pusztulása rejlik. Egyik 1917-ben tartott, élete végének legkifejtettebb eszméit magábanfoglaló előadásában (könyvalakban is megjelent Imperializmus és tartós béke címmel), a háborút előidéző okok között a gazdaságiakat másodrendűeknek látja. Lelkieket emeli ki, amelyeknek mai ható erejű közei a nevelés, az újságok, a tömegszüggelés, a háborút morálisan elfogadó emberek kitermelése. És itt jutott Szabó Ervin legmesszebb: egyéni élete tiszta egyszerűségével a szocializmus megvalósulásának partjára.

«Minden meggyőződés annyit ér, amennyit hirdetője a maga cselekvésével valóra váltja.

Gazdasági és politikai osztályharcok mellett a szocializmus erkölcsi követelés is; eddig érkezett el Szabó Ervin, ezt akarta megvalósítani mindennapi életében, ezt kívánta beolvasni a magyar munkásmozgalomba. Így került szembe sokszor a hivatalos pártvéleményekkel. A dolgozó tömegek önmagukat fegyelműzik a közvetlen osztályharcban, ahol minden közvetlen harc, amit a munkások munkásokért tesznek. De kell, hogy a küzdő szervezetek egyszerű példái legyenek a holnap szocialista rendjének. Kiméletlen bírálatokkal és haraggal támadott mindent és mindenkit, ha ezt az erkölcsöt, a holnapért küzdők fegyelmét vesztélemben látta. Nevelés nélkül nincs győzelem. *Többet teszünk az államhatalom megnyerésénél, semmint szabadna és közben nagyon is alkalmazkodunk a külső világhoz; ne érjük be a miénk minimumának az életbe juttatásával, hanem több szocialista ember a cél. Am lehet az ő gazdasági éleslátását, törhetetlen haragszántságát, erkölcsi keménységét koráért nek, időelőttinek nevezni? Sohasem tudott esz Magyarországra számára írni, munkássága az egész világ proletárjaié. A magyar mozgalom mégis oly eltéphetetlen darabja az európai szocializmusnak, hogy Szabó Ervin hirdetései gondolatainak áradását helyén kell éreznünk ott, az első öntudatos forradalom felé fejlődő időkben.*

A munkásság lelkéből sarjadt vezér, ha a tömegek hite, a megalkuvásokat ostromozó bírálata a tömegek ösztönös gyanakvásának hangja. Nagyságát nem mérhetjük közvetlen hatásán. Életében nagy ösztönző, lélekébresztető volt, a munkásifjuság hamar megértette őt. Tíz év múlt el és a levertség, a csüggedés a kényszerűségek tiz esztendejében az ő jelszavainak szava idegenül csenghetett. De a gondolat termékenyítő áradásában újra kijut a napfényre. Harcaink közben eljön még az idő, amikor hangja a kor hangja lesz. A hite név semmi, a cselekedet minden. A legnagyobb tette: önmagának mintaszerű megépítése volt.

Ascher László

VILÁGKÉP

AZ EURÓPAI KULTURA

A németbirodalmi országgyűlés az 1928. évi költségvetés tételi között megszavazott:

A csecsemő halandóság ellen	Márka 240.000
A sertésjárványok elleni küzdelemre	800.000
Az állami hadsereg lovainak gondozására	9.600.000
A betegségek statisztikai hivatalnak	1.700.000
A népegészség feljavítására, melyben a csecsemőknek, 1—3 éves gyermekeknek és nyomorékoknak előirányzott összeg is bennfoglaltatik	600.000
Az állami hajóhad költségeire	115.000.000
Alkohol elleni küzdelemre	1.800.000
Általános népbetegségek elleni küzdelemre	440.000
Általános állatbetegségek elleni küzdelemre	1.100.000
Lónemesítési (sport) célokra	34.000.000
Tuberkolózis elleni küzdelemre	800.000
Rendőrségnek	362.000.000
A bíróságnak és törvénykezésnek	391.000.000
Egyházi célokra	62.000.000

AZ EURÓPAI CIVILIZÁCIÓ HATÁSA DÉLAFRIKÁBAN

Kétségbeesés szorítja el minden kulturember szívét arra a gondolatra, hogy vajjon milyen állati sorban tengődnének szegény szinesbőrű rokonaink, a benszülöttek, ha nem akadt volna néhány bátor és vakmerő felfedező, aki élete kockáztatásával hódított meg új területeket a civilizáció, a kultúra és a keresztény vallás számára.

Ennek az áldásos tevékenységnek jellemző dokumentumai azok az apróságok, melyeket az alábbiakban közlünk:

Amikor a szabad költözködés jogát az európai népek már vagy száz esztendővel ezelőtt kivívták maguknak, ugyanakkor a fehér kultúra áldásait napról-napra élvező minden nagykorú benszülöttnél kétféle utlevelet kell magával hordania. Az egyik rendes személyazonossági igazolvány, a másik pedig *speciál* jelzéssel ellátott utlevél. Csak az utóbbi birtokában adnak a fehér hatóságok hét napra szóló engedélyt, hogy az illető munkát kereshessen magának. Viszont, ha már dolgozik, akkor is állandóan magával kell hordania *speciális* utlevelét, hogy a város egyik részéről a másikba mehessen vagy, hogy meglátogathassa a szomszédos utcában lakó barátját.

Ugy látszik azonban, hogy az utóbbi időben ez a «rendes utcai igazoltatási jog» nem elégíti már ki a rendőrséget, mert manapság állandóak a razzizák és tömegesen zárják el azokat a benszülötteket, kiknek az utlevele nincs rendben. A szerencsétleneket azután megbilineselve, mint a barmokat hajtják végig Johannesburg, Pretoria és a többi városok utcáin.

Csak rövid ideje, hogy a rendőrség nagyszabású razzizát rendezett Pretóriában, hogy megszabadítsa a várost az utlevél nélkül csavargó benszülöttektől. Körülfogta a vásárteret, még az urnóikat kosarakkal kísérő háziszolgákat is összefogdosták. A razzia eredményeként hétszáz benszülöttet vettek őrizetbe.

KANADÁBÓL

56-57

Minden munkanélküli és rosszul fizetett munkás álmainak netovábbja, hogy az amerikai munkások életszínvonalát és biztos megélhetését elérhesse. Miközben azonban az európai munkások sóvárogva gondolnak tengerentúli társaik paradicsomi életére, addig ha lassan is, de állandóan jönnek át a hírek a fokozódó amerikai munkanélküliségről.

Alábbi hírünk az amerikai erdőmunkások viaszatlan helyzetét vázolja. A városok utcáin ezerszám kószálnak munkanélküliek, kik a tél folyamán nehéz munkát végezve, dolgoztak az erdőben. Majdnem valamennyien le vannak rongyolódva, mert rossz fizetésükből éppen, hogy a mindennapi kenyeret tudták megvásárolni. 1927—28 telén 25—40 dollár között váltakozott a fizetésük. Ezidőszert azonban lehetetlen bármiféle munkát kapniok s ezek a főmegek legalább 3—4 hónapot kénytelenek a legnagyobb nyomorban átszenvedni. A napi élelem és lakás 1.30—2 dollár között váltakozik.

Ezek a lerongyolódott seregek most szomorú arccal, céltalanul ódöngnek az utcákon. Bevándorláselötti illúzióik, — mert tulnyomóan bevándorolt európaiak — már rég eltűntek a mindennapi kenyérharcban s mint „átkozott idegenek” gyötörődnek a gyűlölködő benszülött kanadaiak között.

HAJLÉKTALANSÁG, FELHŐKARCOLÓK

A kapitalista társadalom ellentmondásait semmivel sem lehetne jobban jelképezni, mintha szembeállítjuk egymással egyrészt a lakásnélkül csavargó, ligetekben, dokokban és kapualjakban meghúzódó szerencsétlen páriákat a huszemeletes felhőkarcok és épületmonstrumok tulajdonosaival. Egyik oldalon a hidak alá huzódó végtelen szenvedés, a másik oldalon pedig a hatalmas fényűzés és daskálás, minden pénzért megszerezhető, földi javakban. S amíg a mai gazdasági rendszer áldozatai keserű hontalanságban és szétduzzt családi életük terhével bolyonganak, addig a másik oldal jólétében érzéketlenül rombolja le a dolgozók egyszerű, szerény hajlékát. S hogy a lakásnélküliség milyen hihetetlen eseteket termel, arra nagyon beszédes példával szolgál Lipcse, a világhírű város.

Az állandó lakbéremelés miatt rendkívül sok munkás, sok esetben családos ember, kénytelen elhagyni lakóhelyét és ha másutt nem talál lakást, ami nagyon gyakran megtörténik, akkor a városi menhelyen, a gyönyörű elnevezésű *Georgina*-lakban próbál elhelyezkedni. Ezen a menhelyen uralkodó állapotok nagyon jellemző fotográfiáját adják a mai álerköcsös társadalomnak. A menhelyen nagyon sok, nemek szerint különválasztott munkáscsalád él. A házirend börtönszerű. Látogatókat nem szabad fogadni és, ha valaki este a megállapított ideig nem tér haza, az kénytelen az utcán maradni. A menhely legjellegzetesebb sajátága az ugynevezett ugrócella. Ez a helyiség egy pici szobából áll, amely a menhely házastársainak találkozóhelye. Gyakran megtörténik, hogy 5—6 család is használja egyszerre a szobát. Micsoda szexuálpatológiai esetek termelődnek ki az ilyen körülmények között! Az ezirányban elhangzott, pánaszok azonban mindezekig süket fülekre találtak.

Közlő: Braun Ferenc

munka

KULTURÁT A MUNKÁS-KULTUREGYESÜLETEKNEK

Sánlító igazság az, hogy egy kor kulturájának értékét az határozza meg, mit fognak róla mondani a késői utódok. Nem maradandó alkotások értékét tagadja ez a megállapítás, de a kor emberének azt a kívánságát fejezi ki, hogy ő elsősorban saját kora reprezentatív kulturáját akarja megismerni. Az alkotó művészt, a kultura munkását nem az ösztönzi új művészeti törekvéseiben, hogy halála után majd műveit értékelné fogják, ellenben az adja az impulzust a művésznek nagybecsű alkotások kitermelésére, ha sikerülne kortársait egy előrehaladott művészi, kulturális felfogás megismerésének és megértésének színvonalára hozni. A munkástömegek művészeti és kulturális nevelésének hiányosságait máról holnapra helyrehozni nem lehet, de lapunk hasábjain rá kell mutatnunk az e téren tapasztalt nagyfoku hibákra és hiányosságokra.

A munkáspárt oktatásügyi bizottsága által a pártszervezetekben rendezett kultursték műsora az izléstelen kispolgári kabaré háborueelőtti niveljén mozog. Egyenesen szerencsétlen megválasztásnak tartjuk, az éppen előbb említett niveljé következtében a polgári szórakozóhelyekről is kiszorult műsorszámokkal a munkásság művészeti igényeit ennyire helytelen irányba nevelni. Hogy csak egy sokatmondó példát említsünk, a párt nyári ünnepélyén felállított szabadszínpadon egy elvtárs *Szakasits Árpád* egyik hatásos költeményét szavalta, melynek utolsó verssora így hangzik: „Jönnék a harcok napjai.” A hallgatóság (valamennyien munkások) az egyszerű eszközökkel megírt és előadott vers hatása alatt állott, mintegy átszellemülten a szocialista propaganda művészi hatása következtében. A vers hatása alatt támadt esendben a pártszervezeti kulturstékről jól ismert hívatásos konferánsz, kezeit dörzsölgetve, a következő szavakkal lépett a dobogóra „és jönnék a Schwarcek napjai”.

Mondanom sem kellene, milyen frenetikus hatást ért el a szocialista vers csattanójának kigúnyolásával. Hogyne: Jönnék a Schwarcek napjai! Nevetett a közönség, a rendőrök hasukat fogták nevetésükben. Jönnék a Schwarcek napjai. Ugye milyen szellemes? Ez az igazi szocialista kultur-propaganda. Jönnék a Schwarcek napjai! A jobb-érzésű, igazán öntudatos munkások gyorsan elódalogtak szégyenletükben, a népünnepély „kevesebb kulturát” ígérő szórakozásait keresve fel. Meggyőződésünk, hogy a munkástömegek ilyen és ehhez hasonló szórakoztatásokkal való nevelése a szocialista propaganda értékét mélyen alászállítja és éppen ellenkező hatást ér el, mint amire hivatott lenne.

A munkásság kulturegyesületei szellemi téren vezetés nélkül állnak. Az egyéb területeken nagy anyagi áldozatokkal végzett munka hatását a mű-

vészeti és kulturális nevelés teljes elhanyagolás rontja le. A munkásság három vezető kulturegyesülete, az antialkoholisták, az eszperantisták és a munkástestedző közösen rendezett kulturkiállításán is végigvonult a kellő és szakszerű vezetési hiányának szelleme. A kiállításon egyébként teljesen rendszertelenül csoportosított anyag megkülöztette a propaganda-kiállítások leghatásosabb eszközét, a statisztikai adatok felsorakoztatását. Értjük ezt főképpen az alkoholellesek részéről kiállított anyagra. Hiányoztak az adatok, vajon milyen mérvű az alkoholelles mozgalom egyes országokban. Az Egyesült Államokban fennálló alkoholtilalomról, statisztikai adatairól, hátsóról a munkásság életszínvonalának alakulásáról az amerikai munkásság vásárlókedvének emelkedéséről, melyek pedig kétségtelenül a prohibíció következményei, a kiállításon szó sem esett.

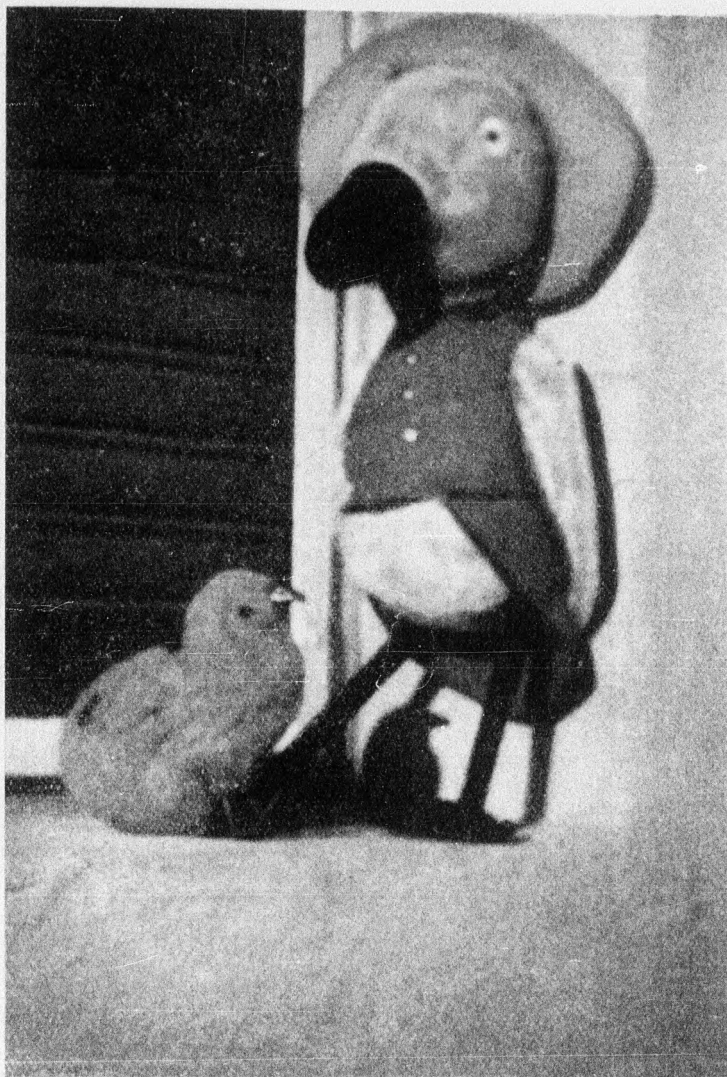
Szükségesnek tartottuk volna, hogy a kiállítás rendezőse rámutasson arra, hogy a háború ideje alatt az oroszországi szesztilalom segítette-e az orosz proletariátust abban, hogy elsőnek robbantassa ki az európai forradalmat. A kétségtelenül sok érdekes anyag között helytelenítettünk két az antialkoholista propaganda itt látott izléstelen formáját a pártlap ellen. Ez nem ellenzéki mozgalom, hanem meggondolatlan virtuskodás.

Szerintünk az alkoholelles ifjúság, ha szám arányához mértén résztvenne a pártmozgalomban, a pártlapra is irányító hatást gyakorolhatna. Az eszperantisták is hatalmas anyagot állítottak ki bár itt is sajnálattal kell hiányolnunk, hogy a rengeteg eszperantista világlap, folyóirat, füzet, könyv között nem láttunk szembeütő jelmondatokat az eszperantó eredetéről, céljáról, sőt a kiállított képek között éppen *Zamenhofnak* az eszperantó nyelv megalkotójának a képe hiányzott. Pedig, sajnos, nemesak Magyarországon, de az egész világon még nagyon sok ember él, aki Zamenhofot és az általa az emberek egymáshoz való közelhozásának eszméjéből alkotott eszperantó nyelvet hírből sem ismerik.

A Munkás Testedző Egyesület egyik csoportja által kiállított derűt és életet sugárzó fényképsorozat közelről sem fejezi ki azt a hatalmas és valóban szükséges munkát, melyet a munkások sportegyesülete végez. Látszik, hogy a Munkás Testedző Egyesület nem vett részt hivatalosan a kiállításon, mert az ott kiállított fényképeknek akár többel is, nem egy lelkes munkás-tornász rendelkezik.

Mindezek azt igazolják, hogy a munkásság művészeti és kulturális nevelését biztosabb alapokra kell helyezni, az oktatásügyre és kulturstékre fordított anyagiakkal a munkásságot az új művészet harcra és kialakult értékeihez kell közelebb hozni.

Braun József

Reiter László felvétele

KÖNYV AMERIKÁRÓL. J. DORFMANN: IM LANDE DER REKORDZAHLEN VERLAG FÜR LITERATUR UND POLITIK. WIEN-BERLIN

Ma már nem kétséges, hogy Európa gazdasági, szociális, etikai kultúrtényezői a széthullás folyamatában vannak. Eppen ezért a két, nagyrészt egészen új alapokon nyugvó kísérlet — Amerika és Szovjetország — lehetőségei között Európa nem maradhat közömbös, le kell vonnia a következményeket és aktíve részt kell vennie az új társadalmi formák kialakításában. Mindezek dacára Európa legnagyobb része nemcsak Oroszországot látja különböző dajkamesék beállításában, de Amerikáról is nagyon ködös és hamis fogalmait van-

nak. Ilyen körülmények között fel kell figyelniük, ha beesületes szándékkal megírt könyvet kapunk kezünkbe Amerikáról. Különösen, ha ezt a könyvet orosz mérnök írta, akinek megvan a kellő szociális és technikai felkészültsége az amerikai viszonyok helyes megítéléséhez. Igaz, hogy éppen foglalkozásánál fogva kissé egyoldaluan beállított és Amerika szellemi kulturájáról keveset ír, meg sem említi, pl. a művészetek és a gyermeknevelés problémáit. De abból, amit általában ismertet, meg-
láthatjuk, hogy Amerika szellemi kulturája nagyon

munka

primitív. Majdnem egyetlen olvasmány az újság, amely egészen alacsonynívójú. Tekintve, hogy az amerikaiakat nem érdeklik sem a politikai, sem a szociális események, a lapok főleg büntényekkel, váloperekkel és egyéb botrányokkal foglalkoznak. A múzeumok gyűjteménye nagyjából különböző jótékony milliárdosok adományából tevődik össze. Ezeket aztán nem az illető gyűjtemények természete vagy kronológiai sorrendje szerint rendezik, hanem az adományozók neve szerint, úgyhogy egyiptomi leletek mellett Madonnaképek és görög vázák találhatók.

A tudományos intézetek, iskolák nem a jósaikkal, hanem a nagy méretekkal, rekordokkal hatnak. Így Pittsburgban felépítettek egy 51 emeletes egyetemet, csak azért, hogy ez a hatalmas épület imponálóan és csábítóan hasson egész Amerikában. Ebből az alacsony szellemi nivóból burjánoznak föl azok az előítéletek, amelyek Európa legreakciósabb államaiban is ma már nevetségesek lennének. A négereknek például középkorra emlegethető helyzetük van. Külön gettókból laknak, színházakban csak az emeletre engedik föl őket. És nemcsak a legalsóbb néposztályok, de művelt személyiségek, orvosok, tanárok is egész más embereknek hiszik a négereket, sőt két egyetemi professzor egész komolyan vitatkozik, vajjon megváltoztatják-e a színüket a négerek, ha a memmországra jutnak. Az antiszemitizmus is erősen el van terjedve és a legtöbb egyetemen — különösen amelyek magánkézben vannak, — numerus clausus-szerű intézmény van.

Amerikát általában a korlátlan bérek és munkalehetőségek országának tartják. Dorfmann ezt az illúziót is szétosztja. Igaz, hogy a bérek magasak, de a megélhetés is nagyon drága. Így például New Yorkban egy egyedülálló embernek a legszerűségi igények mellett is 22 dollár kell hetenként. A new-yorki hivatalnokok legnagyobb része a perifériákon lakik. Bufallóban, ahol a legnagyobb elektromos művek vannak, a munkásnegyed nyomorúsága egészen amerikai méretű.

Ford szociális szemfényvesztéséről már nálunk is hallhattott mindenki. Igaz, hogy a munkások 6 dollárt kapnak naponta, (amiből azonban télen a lecsökkenő produkció miatt 1 dollárt levonnak), de ebből, különösen a családok munkások, alig tudnak megélni. A híres munkaszalag nem más, mint a fáraók ostora a modern technikának megfelelő formában. A munkásokat nem szükséges fölé hajszolni és felügyelet alatt tartani, ott a munkaszalag, mely kérelhetetlenül megszabja a munka tempóját, intenzitását és rövidesen tönkreteszi az automatává süllyesztett emberek idegzetét és munkabírását. Hogy ez az embertelen munkamódszer mennél tovább fenntartható legyen, a Ford-üzemekben nem alkalmaznak szervezett munkást. Ford rendszerével szemben érdekes eredményeket mutat fel azonban a pittsburgi Westinghouse Companynak, Amerika legnagyobb erőműveinek munkarendszere. Itt nem az embert akarják mechanizálni, géppé súlyosítani, hanem az embert próbálják géppel pótolni. Mindig tökéletesebb gépekkel növelik a termelés intenzitását s az embereknek nem kell állandóan ugyanazt a munkát végezniük. Az amerikai munkások munkaideje nincsen törvényesen meghatározva, többnyire a munkaadók akaratától függ és így nagyon gyakori a 9—10 órai munkaidő, sőt 1923 végén még a vasiparban törvényes volt a 12

óra. Egyáltalán a gyárosok és munkaadók akaratát feltétlenül döntő nemcsak saját munkásaikkal, hanem a fogyasztókkal szemben is. A Niagara környékén például a gyárak erősen vibráló árammal állítanak elő és így 142 városban és faluban kézműves ember rontja a szemét azért, hogy a Niagara Falls Company valamivel többet keressen. Ford és még sok más gyárban szintén takarékoskodásból higany-ivlámpát használnak, melynek erős ultraviolett sugarai nagyon ártalmasak a szemre.

Nagy hiányossága a könyvnek, hogy nem világosít fel bennünket összehasonlító számokban kifejezve, mennyiben van jobb helyzete az amerikai munkásnak, mint az európainak. (Állítólag négy millió munkanélküli él Amerikában. Mi igaz ebből?)

A fent jelzett kulturális és gazdasági nyomorúságokkal szemben Amerika technikai fejlődése lámulatra méltó. Nemesak azért, mert olyan eredményeket produkáltak, mint a híres amerikai dinamók, a 200 tonnás daruhorgony, amelyik százszor fordul percenként, a 15 m. hosszú, 60000 tonna vívó mozdony, de azért is, mert a technikai eredményeket átviszik a napi életbe és hozzáférhető iparkodnak ezt tenni. Newyorkban minden nyolcadik emberre esik egy autó. A ford munkások legnagyobb részének van autója. Egy használt Ford 20—50 dollár, a kifutó és olesó benzin és olajjuttatók folytán az eltartása is csekély összegbe kerül. A szegényebb lakásokban is van központi fűtés, gázkályha, villanyvilágítás, telefon és fürdő. Az amerikai, aki nem fürdik minden nap, olyan, mint az olyan európai, aki nem mosakszik minden nap. Nálunk még csak tudományos körökben vettek tudomást a krómaccélról, Amerikában már 10 centes zsebkéseket készítenek belőle. Egész Amerikában legtechnikusabb kényelemmel vannak berendezve vasutak, ahol az emberek mindig az utazás irányában ülnek és 80 km-es sebességnél sem éreznek semmi rázást. Bámulatos az amerikai nagyobb ipadák berendezése. Itt nincsenek egyes elzárt részek, mint az európai irodáknál, hanem a gyárüzem mintájára legfeljebb félmagas üvegfalak választják el egymástól az egyes részeket. Az irodai munkások nagyrészt is gépek végzik természetesen, még pedig egészen zajtalanul. Szigorú, mechanizáción alapuló ökonomia ez és ez Amerika sikerének titka. Éppen így van ez a gyárakban is, a termelés eljárásai szigorúan standardizáltak. Washingtonban külön hivatal van a gyártmányok és új találmányok értékelésének megállapítására és standardizálására. Itt nem régen még a rugalmas ágyból 78 típus volt forgalomban, most 4, betegágyból 40, most 1, mozdóasztalból 1114, most 72, égetett téglából 4 most 1.

Dorfmann megéri a technikai konstrukciók harmóniáját és szépségét a hatalmas gyárak, üzemek, gépek szabályos működésében is. Hogy a mézőki kultúra milyen szépségeket tud produkálni, arra a legjobb példa Chicago. Az avenüé szabályos geometriai sugarakban indulnak ki és 30 km. átmérőjű félkör központjából. A forgalmat centrálélel irányított világítótoronyok szabályozzák, a város minden részében az egy irányban haladó autók egyszerre állnak meg és indulnak el, úgyhogy a város a ritmikus lélekzés benyomását kelte. De a látszatra egységes városépítés is csak nagy vonalaiban ilyen tiszta és céltudatos.

Néha nagyon groteszk ellentétek mutatkoznak meg a fejlett technika és a tradíciókhoz való re-

gaszk
raiban
mok
épitet
emele
vezte

Vé
— eg
millió
muzet
zolt
földal

An
zája,
be az
ideoló
hez é
lépess
könyv
részt
munk

AZ
DAL

Ben
ben.
házug
pörbo
patták
ember
is, ho
közé
éppen
büntet
Linds
kivüla
tet, de
de az
üldöz

Ez
veket
val ill
ság fo
egy u
a szex
az. Es
folytat
cot, h
Amít I
— Di
Kamer
„Beast
— alig
többé;
haladj
szent
megjel
tudom
könyv
pillant
mint
De

gaszkodás eredményeképpen. A felhőkarcolók sorában nemcsak gótikus és bizánci stílusú templomok találhatók, de Wollworth tiszta gót stílusban építette föl a világ legmagasabb felhőkarcolóját, 58 emeletet és a kereskedelem székesegyházának nevezte el.

Végül még — ha már rekordszámokról van szó — egy 1925-ben elhunyt pénzmágnás, Moonthy 40 millió dollárt hagyott a newyorki Metropolitan-muzeum számára, Rockefeller 25 millió adományozott egy székesegyház építésére, a newyorki új földalatti költségei 200 millió dollárt tettek ki.

Amerika valóban a korlátlan lehetőségek hazája, de ezek a lehetőségek soha nem válhatnak be az amerikai embermilliók gyökeres politikai és ideológiai átváltozása nélkül. Ehhez a felismeréshez és a fejlődés vonalának meghatározásához egy lépéssel közelebb segíti olvasóját Dorfmann könyve, mely néhány hiányzó, néhány fölösleges résztől eltekintve, mindvégig érdekes és érdemes munka.

Vas István

AZ IFJUSÁG SZEXUÁLIS FORRADALMA — A PAJTÁSHÁZASSÁG

Ben Lindsey ifjúsági bírő az amerikai Denverben. Vagy legalább is: volt, mert az álszent és hazug erkölcsű különböző denveri és más majompörbörnirtságu vallási és női egyesületek elcsapatták abból a tiszttségéből, melyet nálánál senki emberiesebben be nem töltött. Tudnunk kell azt is, hogy a coloradói ifjúsági bíróságának semmi köze az „európai” ifjúsági bíróságokhoz, melyek éppen olyan rendőrséggel, büntetőparagrafusokkal, büntetőbírákkal vertek, akár a felnőttek bíróságai. Lindsey ifjúsági bírósága — a Chancery Court — kívüláll minden büntetőjogi eljáráson; nem büntet, de nevel, nem perrendtartás szerint igazodik, de az emberi belátás, a jószág örök, mert örökkön üldözött, törvénye szerint.

Ez az embernek is pompás ifjúsági bírő könyveket írt, amelyekben prakszisának ezer példájával illusztrálva megállapítja, hogy a modern ifjúság forradalomba szállt a régi erkölcsök ellen; egy új erkölcsi világot teremt, melynek törvénye: a szexuális szabadság. Vagy tán: nem is törvény ez, csak joggá keményedő szokás, s éppen azért folytatnak Lindsey bírő és a hozzátartozók harcot, hogy e szokásjogból erkölcsi törvény legyen. Amit Lindsey hozzánk is eljutott könyveiben megír: — Die Revolution der modernen Jugend; Die Kameradschaftsehe; talán legérdekesebb könyvét „Beast and the Jungle”-t Európában alig ismerik — alig új. Hogy az amerikai lányok — nem lányok többé; hogy az abortusok száma sokszorosan meghaladja a születések számát, hogy a házasság „szentsége” megbomlott: valóban már olyan tömegjelenségek, melyeket a világ, ha kellenül is, tudomásul vett. Talán itt annyit, hogy Lindsey könyveinek sokszáz példáján át olyan közeli bepillantást nyertünk az amerikai ifjúság életébe, mint eddig egyetlen tengerentúli könyvből sem.

De: ez az ifjúság szinte egy osztályból kerül

ki; abból, amely gyermekei részére autót tarthat, melynek ifjúsága gondtalanul nő fel s legnagyobb problémája: a *patting party*: azok az autós-flörtös kirándulások, melyek alig állanak meg a csóknál. Lindsey az ifjúság életét szexuális problémává egyszerűsíti, s nem látja, hogy ez a szexuális kérdés csak függvénye a szociálisnak.

Lindsey két érdekes megállapításra vezet vizsza az amerikai — amerikai? — ifjúság szexuális életének elvadását. Az egyik: a keresztény erkölcsök csődje; a keresztény egyházak nem tudják többé az ifjúság erkölcsi életét meghatározni; a második az, hogy az amerikai ifjúság a háború alatt Európából importálta szexuális életfelfogását.

De Lindsey ép olyan jó keresztény, mint amilyen törhetetlen harcosa a házasság intézményének. A mai kaoszából, ebből a tulhajtott szexuális összevisszaságból az ő érzése szerint az igazi házassági forma születik meg: a pajtási házasság. Ennek azonban két előfeltétele van: 1. a házastársak, ha gyermekük nincsen, bizonyos idő múlva, közös akarat esetén minden különösebb eljárás nélkül — kinek hibájából? — elválaszthatók legyenek; 2. a születések nyíltan megengedett, tudományos biztosságu szabad korlátozása s orvosi, társadalmi kinevelés a fogamzás megakadályozására.

Olyan követelések ezek, melyek teljesedése csak idő, rövid idő kérdése. Már szinte nem is forradalmi jelenségek, hiszen a „társadalom” lassanként szankcionálja őket. Lindsey könyvének legnagyobb értéke talán, hogy nem is olyan sok idő kell hozzá, hogy ami benne az ifjúság forradalma — az öregek konvenciója legyen.

A szexuális morál mindig is az uralkodó osztályok morálja volt. Az a változás, amely az uralkodó osztályok belső strukturájában vegbemegy, megváltoztatja majd ezt a szexuális morált is. Ezt az összefüggést Lindsey ang ismeri tet. Pedig a munkanélküliség statisztikája sokkal hatalmasabb erővel szabályozza majd a születések törvényesen megengedett korlátozását, mint a már csödbe került egyházi morál. A hadseregek létszámának csökkentése sokkal nyíltabb problémává, illetve problémánélkülissé teszi a fogamzás megakadályozását, mint a mai prédikációs „erkölcs”-hirdetés. A nők gazdasági felszabadulása sokkal közelebb hozza a „kameradschaftsehe”-t, mint minden hivatalos erkölestan, amely a nőt a férfi gazdasági függőségébe kerítette.

Amiért Lindsey harcol: beteljesedik; oh nem, mert egy új erkölcsi rend törvényei győzedelmeskednek, de mert egy új szociális életrend új erkölcsi törvényeket diktál az emberiségre. Nem szexuális, de szociális forradalom ez. S ha még Lindseyt el is kergetik arról a posztjáról, ahonnan az ember felszabadítását hirdeti, ha könyveit olvassuk, szinte úgy érezzük, hogy ami szokássá lett erkölcsitelenség ma, az erkölcsi törvény holnap, mi a modern ifjúság forradalma volt tegnap, vénhedt generációk antagon erkölcsössége holnapután. Ennek a folyamatnak csak emberséges szemlélője a derék Lindsey bírő, a problémát azonban sokkal nagyobb erők oldják majd meg, mint ez a nemes, igazi értelemben vett amerikai Don Quijotte.

Székely Béla

munka

BARTA LAJOS: SÖTÉT UJJ

Sorsregény. Nehézvérű, kislelki parasztlak sorsa, akik alól kidobolják a földet s elnyeli őket — napszámosként — a gyár. A sötét ujj: a gyárkémény — a gyárkémény: a végzet. Legaiább is, a regény hus-vér parasztlaknak a végzete.

Ez a regény poénje és szemellátható lényege — és ez a tévedése is! Hiszen éppen Barta elesett parasztlaknak az élete cáfolja ezt meg. Az ő végzetük itt nem a gyár, (sőt, ez legemlésegebb menekvésük!) nem a nyomorúság, a féli éhendög-lődés, a könyörtelen adó; (ami pedig nagyon is végzetük lehetne!) hanem az ősi magyar virtusi ha ugyan van ilyen? Az urhatnáság, a góg, a háromnapig eszemiszom — beárvált parasztlaknények époly fontos rekvizituma, mint — teszem — a gatyá.

És ez a virtuos elhullás az, ahol Barta Lajos valóban fundamentális regénye rokon az iskolás parasztlaknényekkel. Holott könyvének legnagyobb ereje, hogy alakjai nem szalmával és atyaištenes káromkodással bélelt figurák, akiket az olvasó szemláltára mozgat dróton az írói önkény, hanem emberek, akiknek nehéz, nagy léptük kihallik a sorok közül, arcomba esap a föld páras lehelete, a földé, ahol ezek a „szabad jobbágyunokák” járnak, bollandoznak, elesnek. És mennyire igaz, élő, az az asszonytípus, aki látja, hogy az „embör” vesztébe rohan, de nem szól, nem tesz ellene, hanem hangtalanul, nagy, néma ragaszkodással elhull.

És ugyanígy Barta Lajos stílusa is: letisztult, egészséges emberi beszéd, sehósem téved modorosságba, hanem megtalálja a mondanivalóval harmonizáló nyelvet, ami szinte már az író nyelve is. s ez biztosítja a regény folyamatosságát. Lírájával felejthetlenné tesz egyes oldalakat, de olykor ez a líra túlkönyved a vérszagu regényben — és mondjuk meg: olykor ellenőrizhetetlen régiókba kalandoz. Emberábrázolása talán legerősebb oldala Bartának. Felsőreihathnám remek portréit (pl.a hegédiésináló) vagy mindent kidomborító plasztikáját (Boldog Tatar, ez a esodálatos figura, aki bolond is, hőles is), de elég annyi, hogy van a regény elején egy pár sorban megírt alak: Guderna, aki végig az olvasóval marad és bajszatlan, rossz szája mintha nevetne minden emberhulláson.

Ha mégis szólnom kell Barta regénye ellen, ezt azért teszem, mert tudjuk, hogy Barta Lajos szociális tendenciákat hangsúlyozó író s ezt a regényét is szociálista munkának szánta. A sötét ujj pedig nem szociálista regény! Barta alapvető tévedése, mint már fent is mondtam, hogy végzetnek látja a kapitalizmus térhódítását, holott az határozott fejlődés egy agrártársadalommal szemben, s így közeledés a szociálista társadalomhoz. De lehet, hogy Barta Lajos is csak „A sötét ujj” parasztlaknak a végzetét látja a fölfejlődő kapitalizmusban. — akkor viszont a fölvetett probléma nem időszerű, nem egyéb megejtő humanizmusnál az a részvét, amivel Barta adózik egy szükség-szerűen elmuló kor elmuló típusainak.

Talán ez a korszerűtlenség az oka, hogy az olvasó nem érzi. — eltekintve oly jellegzetes dolgoktól, mint a nagy elánnal meginduló vasutépítkezés vagy a földből gombaként kinyívó gyárak — hogy a háboru előtt vagy a háboru után játszó-

dik-e le a történet? Holott...? micsoda perspektívák születtek és pusztultak el ebben a másfél évtizedben, micsoda perspektívákat nyíthat meg könyvében, a háborut és forradalmakat nyitott szemmel átélő író...

De végül is: „A sötét ujj” hibáival együtt annak ellenére, Barta Lajos munkásságának legjelentékenyebb eseménye és igen jelentős eseménye az alakuló új magyar prózának is.

Zelk Zoltán

CHAPLIN: CIRKUSZ

Harc a rendőr alakjával szimbolizált államhatalommal, harc a civilizáció produktumaival állandó összeütközés a mindennap gépies szokással, a társadalmi formával, általában az élet lékellen mechanizmusával: ez Chaplin művészetének a lényege.

Chaplin forradalmár a szó legmélyebb értelmében, mert harcaiban az életet hétköznapi megnyúlásaiban akarja megváltoztatni. Minden mozdulata lázadás s egyben egy szebb élet igénye. Ezek a mozdulatok adják a Cirkusz igazi tartalmát is, amely a magános, nem e világra való idelista művészek az önző, kegyetlen élet ellen tákozó donkisotti gesztusa. A véletlenségek keserű grimasszal dicsőített komédiájának, az Aranylábaknak a hatástitka az érzelmiségre épített témában volt, itt a mozgás alá volt rendelve a témának. Cirkusz komikus motívumokból összetett akcióban a mozgás a téma fölé került. A komédiáláborba került gyermeken naiv ember kalandja csak külső váz, epizódok csoportja, amely nincs szigorú egységbe foglalva. Valahol kezdődik a valahol végződik, de azért nincs eleje és nincs vége. A téma nem fontos, a mozgás minden.

Chaplin a mozgás költője. De a chaplini mozgás nem stilizált dekoráció, nem elhatárolt, hanem zelemaláfestő kíséret. Ez a mozgás egyszerű természetes lényeg, az életet átfogóan adó mozgás, amely a társadalommal való viszonylagos beállítással szárnyaló gondolatok és lobogó érzések kifejezőjévé válik.

Chaplin a mozdulatokban kifejezett ember, aki a felületen, mint az utánzás mechanizmusától megtett emberi mozgás általában, komikusan hat. Tudjuk azt, hogy Chaplinnél a komikum csak eszköz, amellyel akciószabadságát biztosítja. A komikum és tragikum között csupán időbeli különbség van. A tragikum a komikum határára jár, s individuális érzelmi jellemvonása miatt önmagában sohasem teljes, magyarázatra szoruló tragikus mozgás, ezért mindig meg van kötve, vigyázni kell, hogy ezt a határt át ne lépje. Chaplin akkori forradalmi embersége nem tudna kifejeződni a korlátok közé kényszerített tragikus pózokban. Chaplin a komikum szabad lehetőségeiben gát sok nélkül adja önmagát s közli mondanivalóját, amelyek annál filmszerűbbek s annál élesebbek vannak megfogalmazva, minél inkább a mozgásból tevődnek össze.

Igy a Cirkusz is, amelyben Chaplin a szokványos mindennapi élet formáitól eltérően él a mai életét. A meglévő életberendezéssel minden érzelmi közösséget megtagad. S így minden eddigi filmjénél jobban elmélyíti a közte és a környez-

között áll, miből a nyers kiméltével maibahez sz... És ember negyedsohasi fájdalom és a

BÉR SZI

Közember A cső egy k... nő, színta arcfin... hás, közbe... velkő... szeren... élet v... az éle... lenség... a függ... leány... adja... kísére... utóko... elaján... hogy... keme... tása... napja... biztos... Végül... retője... pohar... valam... meghá... rozat...

Ké... látni... ből. A... kaszá... álló n... tomb... magas... ereje... irral... élet f... Meg... Sánd... Farag... illő... mily... ifjusá... defeti

közötti ellentétet. Chaplin magasan a dolgok fölött áll, mozdulatai fölényesen mutatják meg a külső bőr alatt sablonjaiba merevedett kegyetlen ma nyers husát. Nincs benne semmi szenvedés, semmi kímélet. A Cirkusz, Chaplin kiteljesedett művészetével megszerkesztett akciósorozat, amely szimbólumaiban és eszközeiben sohasem akar az érzelmiséghez szólni.

És mégis. A hideg fölényén átüt Chaplin érző emberségének és sajátos lírájának a melege. Háromnegyedórai kacagás után úgy érzi a néző, hogy sohasem mondtak ennél keményebb, de egyben fájdalomtelibb ítéletet is, az embert kizsákmányoló és a művész zsenijét kihasználó társadalomról.

Gró Lajos

BÉRKASZÁRNYA. FARAGÓ SÁNDOR SZINMŰVE AZ UJ SZINHÁZBAN

Közönséges bérkaszárnya udvarán közönséges emberek beszélnek. Nincsen rajtuk semmi különös. A csókéhes szatócs felesábit magához az emeletre egy kis cselédet. Amiben szintén nincs semmi különös. Ekkor azonban hirtelen zene szólal meg a színpadon és groteszk bakugrásokkal rémítő arcfintorokkal berohan a színpadra egy fekete ruhás, fehérarcú figura és titokzatos sugdolózások közben elmondja, hogy ő érzi, hogy most egy lányt vetkőztetnek, hogy mézédés a levegő és irtózatosszerű szerencsétlenség fenyegeti a világot, mert egy új élet van indulóban. Ezt ő mondja, aki megtagadja az életet, aki ötször lett már öngyilkos, aki ősi el-lensége a nemzésnek és ölelésnek. Aztán legördül a függöny és a második képből a szatócs a feleségével, aki gyermekkel ajándékozta meg őt, továbbadja jó pénzért a bankárnak. A fekete alak zene-kisérlet mellett ismét megjelenik és megátkozza az utókort, amely biztosítja az élet jövőjét. A bankár elajándékozta a lányt a bárónak, mivel azt hiszi, hogy így bankjának tőkeemelése, továbbá a pékkemencéknek halottégető-kemencékké való átalakítása és május 16-ikának, az élettermő szerelem napjának nemzeti gyászünneppé való kimondása biztosítva van. A fekete alak rendkívül örül ennek. Végül a meghurcolt leányzó elhagyja utolsó szerep-poharát. Aztán egy temetési jelenettel, amelynek valamennyi résztvevője úgy viselkedik, mint az el-meháborodott, lezárul az értelmetlenségek so-rozata.

Kéziratban kellene elolvasni ezt a darabot, hogy látni lehessen valamit Faragó Sándor elképzeléséből. Akkor talán meg lehetne érteni, hogy a bérkaszárnya maga a világ; hogy a leányt, a világban álló meztelen emberi lelket dualisztikus erők harcra tombolják körül: az élnivágyás ereje, amely egyre magasabb emeletekre taszítja és a nirvána esábitó-ereje, amely minden esalódás után örök gyógy-írral kecsgetti, harcolnak érte. A nirvána győz: az élet fáj, tehát rossz; a nirvána nem fáj, tehát jó. Meg lehetne állapítani a kéziratból, hogy Faragó Sándornak, a költőnek ez-e a világnézete, amelyet Faragó Sándor, a szerző a lárgyhoz igazán nem illő, frivolkodóan kesernyés viccelődéssel fejt ki, mily kegyetlen vádirat a tavasz, a szerelem, az ifjúság, az élet ellen és hogy minden nihilizmus és defetista hatása ellenére is érdekes — filozófiailag,

sőt mi több, aktuális is (L. öngyilkossági-epidé-mia.) A kéziratból meg lehetne állapítani és érteni sok mindent, amit az előadás meg sem kísérel az értelemhez közelebb hozni, sőt ellenkezőleg... Ebből az előadásból semmit sem érteni. Ez az elő-adás fejbeverése a költőnek, a darabnak és a néző-nek. Ebben a rendezésben orgiát ül a modern mű-vészet meg-nem-értése. Ez a rendezés megfede-kezik arról, hogy a gondolatot művészi módon sok-szor szimbólumok útján is szokták kifejezni. Ez a rendezés a legelvontabb szimbólumokat is — nem tudni milyen logikával — reálisaknak látja és adja vissza; még tán a Peer Gynt gombontóját is reális figurának állítaná be, aki éppen most jött ki a műhelyéből és akinek valóban legkomolyabb szándékában van Peert a kanálába gyömszőlni. Ez a rendezés reálisan adja vissza azt, ami reálisan képtelenség. Képtelenség, hogy köztünk járó em-berek olyan bérkaszárnyában, mint amilyen a vi-lágon millió található, ilyesmiket beszéljenek és ilyesmiket cselekedjenek. Képtelenség, hogy józan emberek így beszéljenek az élet fogaskerekéről, amely a bérkaszárnya emeleteibe kapaszkodik, a halottégető pékkemencéről, a május 16-iki nemzeti gyászünnepről, meg arról, hogy ők érzik, ha a vi-lág másik oldalán vetkőzik egy leány és elindul az új élet. Képtelenség, hogy azok az emberek, akik így beszélnek, józanok; a színpad éppen ezért olyan, mint valami örültek háza, ahol a szereplők valamenyien kötnivaló bolondok, akik össze-vissza beszélnek mindenféle badarságot. Ha a ren-dezés a költő formanyelvén, szimbólumok útján tolmácsolná ennek a darabnak a mondanivalóit, úgy meg kellene döbbsenni, kétségbe kellene esni, élet és halál problémájáról éjszakákon át tőpre-geni és Faragó Sándort nagy költőnek elismerni. Így azonban csak nevetni kell.

A rossz rendezés megölte a jó színészi munkát is. Szóljunk-e Ilosvay Rózi tenyeres-talpasra sike-rült, bár lehetetlennek elgondolt alakításáról? Vagy Simon Maresáról, aki oly érzelmes moll-ban adja el leányát a legtöbbit igérőnek, mintha nem is a XX. század materializmusát, hanem az elmúlt század szentimentalizmusát kellene szimbolizálnia? A többi szimbolikus alak levegő híján faldoklik a reális színpadon. Baló Elemér heroikus harcot vív a fekete alakkal, akinek menthetetlenül szimbóli-kus figurája éktelen stílusteréként lóg a megért-hetőség minden reménye nélkül a reális keretek között. Egyetlen ember játszott úgy, mint ahogy kellett volna mindenkinek: Keleti László. Ez az ismeretlennevű színész, aki fiatalágában volt olyan tiszteletlen és figyelmen kívül hagyta a rendező utasításait, maga erejéből formálta monumentális-sá a konvencióktól megzúpult nyárspolgárság torz-képet — egy orvos alakjában.

Furcsa, hogy az Uj Színház, amely a modern-ség jelszavával indult meg, *Vitéz Miklóssal* rendez-tet, aki magától értetődően, az első modern dara-ból, amely kezébe kerül, ily tökéletesen elrontja és még ráadásul Heltai Jenővel csilingeltet elébe az első előadásnak, amely valóságos merénylet a mo-dernizmus ellen. Ugy látszik, itt a régi stílus akarja majmolni az újat: Rip van Winkle akar megoldani modern problémákat; egy maradi agyvelő akar ki-termelni modern gondolatokat. Persze nem sikerül. Kár pedig. Különösen azokért a kísérleti nyulakért, amelyeket meddő kísérletezései közepette halálra nyúz. Mint például a Bérkaszárnyát. **Bende László**

munka

AZ U. Z. N. T. ÉRDEKÉBEN

A művészi termelés védelme, a mai szociális berendezkedés mellett majdnem kizárólag anyagi térre korlátozódik Magyarországon. Ez különösen az irodalomra és a zenére vonatkozik. Zenei téren egyik szervezet tevékenysége sem terjed túl a szerzői jog törvényes biztosítékainak minél hathatósabb megővésén. Az állami szervezetek kétséges eredményű működése pedig a protekciós tehetségvédelemben merül ki. Ez a hivatalos védelem is csupán befelé irányul s így is csak alkalmoszerű és esetleges. Azok a zenei termékek, melyek nívóban a legalacsonyabbrendű népszerűséget meghaladják, legfeljebb az alkotók személyes összeköttetései révén kapcsolódhatnak szórványosan a nemzetközi fogyasztás lehetőségeibe.

A mai modern muzsika, mely haladott mentalitásánál fogva a tehetősek és befolyásosak pillanatnyi szimpátiáját is nélkülözi, semmiféle közvetítésre sem számíthat. Magyarországon számbavehető zeneműkiadó nincs. A külföldi nagy kiadók pedig a véletlenül határontulig népszerűsödött egyes eseteket kivéve nem ismerik a fiatal magyar szerzők műveit. De módjukban sem áll azokat megismerni, mert semmiféle rendszeres közvetítő vagy ismertető szerv nem áll rendelkezésükre. Ilyen ma nincs is. A külföldet járó magyar előadók személyes propagandája pedig egyáltalán nem áll arányban sem a termelés valódi méreteivel, sem nívójával. Mert a külföldi hangversenyrendező vállalatok már a profit növelése érdekében sem pártolják előadóik műsorában az alig ismert idegen szerzők műveit.

Az eddig elmondottak mindennél jobban jellemzik a fiatal magyar zeneszerzők reménytelen helyzetét. El vannak zárva a nemzetközi bekapcsolódás lehetőségétől, s így a közvetlen (vagy legalább is közvetett) nemzetközi érintkezés termékenyítő hatásától is. Ennek visszahatása ma már mind erősebben mutatkozik meg a legújabb generáció termékeiben. A jóhiszemű elfogultak szemében önmagában is nívót jelentő népi irány oly követelményeket támaszt a nagyrészt városi származású és mindenképp városhoz kötött fiatal szerzők munkásságával szemben, mely inkább lekötötte és korlátozza, semmint helyes irányba terelné a fejlődést. A nagyváros zenei praxisába való közvetlen bekapcsolódástól pedig teljesen elidegeníti a fiatalságot. A háromszínű skatulyázgatás, melybe az élő és vajdudó magyarországi muzsikát mindenképp eladagolni igyekeznek, nagyrészt nem fér össze a mai világmentáltságba kapcsolódó tudatos alkotók céljaival és képességeivel. Ennek érdekében, az akár hallgatónak is támogatott mesterséges határzárlat pedig, rövidesen szürke epigon kultuszba torzítja majd a ma még élő és minden irányban termékeny erőket.

Az Uj Zene Nemzetközi Társaságának magyarországi szekciójára még mindig nem alakult meg, mert több mint ötévi halogatás után hivatalos és félhivatalos helyről nem tartják azt időszereinek hacsak már eleve nem deferál az egyoldalúknak és elfogultaknak. És mennyire fonák dolog „belföldi érdekeink” hangsúlyozásával megkötölni az alosztály megalakulásának lehetőségeit. Ezt a társaságot Európa leghaladottabb zenei szellemei keltették életre, éppen a modern és nemzetközi értelemben számottevő alkotások propagálására érdekében.

Itt van az ideje tehát, hogy modern zenészeink tekintet nélkül a formalitásokra, teremtsék meg végre az Uj Zene Nemzetközi Társaságának magyarországi szekcióját.

Justus György

A KÉZMŰIPARI TÁRLAT

A most záródó kézműipari tárlat súlyos tanulságot rejt magában, mely mellett nem szabad szólni nélkül elhaladnunk. Mikor világszerte az egyszerűség, olcsó előállíthatóság, de egyuttal a stílusbeli formai teljesség a vezető szempont a kézművészetben, nálunk a pesti, újpesti, kispesti stb. asztalos faragott faangyalkákkal és virággirlandokkal teli, helyi dúsan, munkás intarziákkal zsufolja teli, vagy XVI. Lajos korának szellemében teliaranyozza butorait. Hiszen tudjuk, hogy a kispolgár szívesen tetszeleg magának elmult korok stílusának pompájában, mert társadalmi elhelyezkedésének pályán gondol adni azzal, ha lakását a régiség látszatával ruházza föl, de mégis meglepődünk, hogy város asztalosai éppen úgy, mint a külvárosi kizárólag ilyen butort készítenek (nem is szólva arról, hogy a butorok még azon a stíluson belül is, melyet képviselnek rosszak, mert rosszul arányosítottak és formában szétesők). Hát ma már csak parvenüknék készülnek butorok? A butor nem luxus-, hanem használati cikk. Mindenkinek hozzáférhető butorok kellene. Egyszerűbb eszközökkel szebb és olcsóbb butor. Ma már mindenütt Európában és Amerikában — kivéve nálunk — tudják az egyszerűség nagyobb szépség minden dicsőítését. Mikor jutnak el a mi tervezőink és mesterembereink ehhez a kézenfekvő igazsághoz? Mikor jutnak el a céltudatos és gazdaságos termeléshez?

Az észszerű termelésnek, az észszerű világlátás fogás az alapja. De ki gondolkozik itt ma észszerűen s ki is merne gondolni a szociális szükségletek észszerű kielégítésére?

Bor Pál

munka művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő és kiadó: Kassák Lajos • a szerkesztő helyettese: nádass józsef • szerkesztőség és kiadóhivatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyeslap ára: 1.20 p. előfizetési ár félévre 6 p. egész évre 12. p.

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA